

ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता तालीम (VAHW)

तालीम अवधि: ३५ दिने	तालीम कार्य दिन: ३०
जम्मा सेशन संख्या: १२०	प्रति कक्षा अवधि: १.५ घण्टा

दिन	विषय	सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	सहभागीको नाम दर्ता र पूर्व परिक्षा र अपेक्षा संकलन	१	
२	ग्रा.प.स्वा.का. तालिमको उद्देश्य र कार्यक्षेत्र	१	
३	स्थानिय तथा उन्नत गाई/भैंसीको जात, विशेषता र उत्पादन क्षमता बारे जानाकारी	१	
४.	स्थानिय तथा उन्नत भेडा/बाखाको जात, विशेषता र उत्पादन क्षमता बारे जानाकारी	१	
५.	पशुको शारिरीक रचना: १. उग्राउने र नउग्राउने बारे भिन्नता २. उग्राउने पशुहरु (गाई, भैंसी) को परिचय ३. नउग्राउने पशुहरु (घोडा, बंगुर, कुखुरा) को परिचय	१	
६.	स्थानिय तथा उन्नत बंगुरको जात, विशेषता र उत्पादन क्षमता बारे जानाकारी	१	
७	पाचन तथा स्वास प्रस्वास प्रणाली: १. गाई/भैंसीका पाचन प्रणालीको बनावटको परिचय तिनका नाम र काम २. बंगुरका पाचन प्रणालीको बनावटको परिचय तिनका नाम र काम ३. घोडा पाचन प्रणालीको बनावटको परिचय तिनका नाम र काम ४. कुखुरा पाचन प्रणालीको बनावटको परिचय तिनका नाम र काम ५. पशुहरुको स्वास प्रस्वास प्रणाली रचना तिनका नाम तथा काम	१	
८	प्रजनन् तथा रुक्त संचार प्रणाली: १. पशुको भाले प्रजनन् प्रणाली, अंगहरुको नाम, रचना र काम २. पशुको पोथी प्रजनन् प्रणाली, अंगहरुको नाम, रचना र काम ३. कुखुराको प्रजनन् प्रणाली, अंगहरुको नाम, रचना र काम ४. पशुहरुको रुक्त संचार रचना, अंगहरुको नाम र तिनका काम	१	

९	<p>मांसपेशी, अस्थिर तथा मूत्र प्रणाली:</p> <p>१. मांसपेशीको बनावट</p> <p>२. छालाको बनावट</p> <p>३. टेन्डन, लिगामेन्ट, फेसिया बारे जानकारी</p> <p>हाँडको बनावट:</p> <p>१. हाँडको रचना, तिनका नाम तथा काम</p> <p>२. जोर्नीको रचना, नाम र तिनका काम</p> <p>मूत्र प्रणाली:</p> <p>१. मुख्य ग्रन्थीको बनावट, तिनका नाम र काम</p> <p>३. मूत्र प्रणालीको बनावट, तिनका नाम र काम</p>	१	
१०	<p>पशुहरुको वाह्य शरिर रचना बारे व्यवहारिक ज्ञान:</p> <p>१. गाई/भैंसी, भेडा/बाखाहरुका वाह्य अंगहरुको प्रदर्शन</p> <p>२. बंगुर/घोडाको वाह्य अंगहरुको प्रदर्शन</p> <p>३. कुखुरा/हाँसको वाह्य अंगहरुको प्रदर्शन</p>		१
११	<p>खोर तथा गोठ व्यवस्थापन</p> <p>१. खोर तथा गोठको आवश्यकता</p> <p>२. गाईभैंसीको गोठबारे जानकारी</p> <p>३. भेडाबाखाको खोरबारे जानकारी</p> <p>४. बंगुरको खोर बारे जानकारी</p>	१	
१२	<p>पशुपंक्षीमा जैविक सुरक्षा:</p> <p>१. परभाषा</p> <p>२. जैविक सुरक्षाको महत्व</p> <p>३. कुखुरा पालनमा जैविक सुरक्षाको विधिहरु</p> <p>४. पशुहरुमा जैविक सुरक्षाको विधिहरु</p>	१	
१३	<p>खोर तथा गोठको सरसफाईमा प्रयोग हुने रसायनीक औषधी</p> <p>१. सफा खोरको आवश्यकता</p> <p>२. खोर तथा गोठ सफा गर्ने औषधी तथा प्रयोग विधि</p>		१
१४	<p>सुत्केरी गाई,भैंसी,भेडा,बाखा,बंगुर तथा बाछ्छाबाछ्छी पाठापाठीको स्याहार सुसार</p> <p>१. सुत्केरीको समयमा पशुहरुलाई ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु</p> <p>२. व्यापछि सुत्केरीलाई गर्नु पर्ने हेर विचार</p> <p>३. बेगौती दूधको महत्व</p> <p>४. बाछ्छाबाछ्छी, पाडापाडी,पाठापाठीको हेरविचार</p>	१	

१५	जनावरहरुलाई काबुमा ल्याउने बारे ब्यवहारिक ज्ञान: १. गाई/वस्तुलाई लडाउने विधिको प्रशिक्षण प्रदर्शन २. कुकुरलाई काबुमा ल्याई औषधीउपचारको लागि तयार पार्ने ३. कुखुरालाई आषधी उपचारको लागि तयार पार्ने ४. बंगुर/घोडालाई ल्याई औषधीउपचारको लागि तयार पार्ने		१
१६	रोग के हो ? रोगका कारणहरु: १. रोगको परिभाषा २. रोगका कारणहरु - परजीवि, जिवाणु, विषाणु, ढुसी अन्य (रासायनिक, भौतिक विष, पोषक तत्वबाट कमी)	१	
१७	पशुपंक्षीहरुको स्वास्थ्य परिक्षण गर्ने बारे ब्यवहारिक ज्ञान: १. पशुहरुको अवस्थाको पहिचान गर्ने विधिहरु २. शारीरिक बनावट (छाला, आँखा, नाँक, आकृति)को अनुमान ३. स्वांस प्रस्वास, नाडीको गति, तापक्रम लिने ठाँउहरुको पहिचान		१
१८	तापक्रम धडकन स्वास प्रस्वासको दर पता लगाउने बारे ब्यवहारिक ज्ञान: १. थर्मामिटरको प्रदर्शन र प्रयोग बारे जानकारी २. स्वास प्रस्वास लिने विधि बारे प्रशिक्षण र प्रदर्शन ३. नाडीको गति लिने ठाँउहरुको पहिचान		१
१९	पशु प्रजनन विधि १. पशु प्रजनन सम्बन्धि विभिन्न विधिहरु. २. स्वजातिय प्रजनन विधिको बेफाईदा ३. अन्तर्जातीय प्रजनन विधिका फाईदा	१	
२०	प्रजननको लागी भाले पोथीको ५नौँ र कृत्रिम गर्भाधान । १. छनौटको आवश्यकता, महत्व तथा उपयुक्त छनौट नभएमा सो को दुस्प्रभाव । २. छनौट गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु । ३. कृत्रिम गर्भाधान बारे जानकारी तथा सो को फाईदा, बेफाईदाहरु ।	१	
२१	गाई,भैसी, भेडाबाखा, बंगुरको ऋतुचक्र, बाली लगाउने उपयुक्त समय, गर्भधारण अवधि । १. ऋतुचक्र बारे जानाकारी । २. भाले खोजेको लक्षण, वाली लगाउने उपयुक्त समय, गर्भधारण अवधि	१	

२२	पशुहरुमा औषधी प्रयोग गर्ने विधिहरु: १. औषधी प्रयोगका विभिन्न विधिहरु २. गलत तरिकाबाट प्रयोग भएमा हुने दुष्प्रभावहरु ३. औषधी प्रयोग पछिको व्यवस्थापन	१	
२३	पशुहरुमा सूई प्रयोग सम्बन्धी प्रदर्शन: १.सिरिन्ज निडीलको प्रदर्शन र पहिचान २.निडीलको प्रयोग विधि प्रदर्शन ३.सिरिन्जमा औषधी लोड अनलोड गर्ने विधिको प्रदर्शन		१
२४	मासुमा सूई लगाउने तरिकाको व्यवहारिक ज्ञान: १. मासुमा सूई लगाउने ठाउको पहिचान २. पशुलाई नियन्त्रणमा लिने तरिका पदर्शन ३. सिरिन्ज र निडीलमा औषधी तान्ने र लगाउने तरिका पदर्शन		१
२५	छालामुनि सूई लगाउने तरिका: १. पशुलाई नियन्त्रणमा लिने तरिका पदर्शन २. सिरिन्जमा औषधी तानी छालामुनि लगाउने तरिका पदर्शन		१
२६	नसामा सूई लगाउने तरिका: १. पशुलाई नियन्त्रणमा लिने पदर्शन २. जुगलरभेन पत्ता लगाउने तरिका र सूई लगानउने पदर्शन ३. आई.भि. सेटलाई भेनमा लगाउने तरिका बारे पदर्शन		१
२७	जनावरमा खसी पार्ने बारे: १. बन्ध्याकरणको महत्व र उपयोग २. बन्ध्याकरण गर्ने विधिहरु ३. बन्ध्याकरणमा हुने दुष्परिणाम र व्यवस्थापन	१	
२८	जनावरलाई खसी पार्ने तरिका प्रदर्शन: १. वर्डिजो क्यास्टेटको प्रदर्शन र प्रयोग बारे जानकारी २. पाठामा वर्डिजो विधिबाट खसी पार्ने विधि प्रदर्शन ३. वाच्छा र पाडामा बन्ध्याकरण		१
२९	निर्मलीकरण विधि प्रदर्शन: १. निर्मलीकरणको महत्व र आवश्यकता २. औजारहरु निर्मलीकरण गर्ने विधिहरु ३. औजार निर्मलीकरणको उपयोगहरु		१
३०	पशु हरुको शारिरिक तौल पत्ता लगाउने तरिका १. गाई, भैंसी २. भेडा, बाखा		१

३१	पशुपक्षिलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्वहरू १. पौष्टिक तत्वको आवश्यकता २. चाहिने आवश्यक पौष्टिक तत्वहरू (प्रोटीन, कार्बोहाईड्रेट्स, भिटामिन, मिनरल, चिल्लो पदार्थ) ३. विभिन्न पौष्टिक तत्वको कमिले हुने दुस्प्रभावहरू	१	
३२	प्रेस्क्रिप्सन बारे जानकारी: १. प्रेस्क्रिप्सन भनेको के हो ? २. प्रेस्क्रिप्सनको नमूना पददर्शन तथा प्रशिक्षण ३. प्रेस्क्रिप्सनमा प्रयोग गरिने/लेखिने सांकेतिक शब्दहरूको जानकारी		१
३३	अजिर्ण, अपच, पेटफुलेको, अरुचि, सूल: १. परिभाषा (परिचय) २. हुने कारणहरू ३. उपचार विधिहरू ४. रोकथाम	१	
३४	छामा टाँका लगाउने ब्यवहारिक ज्ञान: १. टाँका लगाउने ब्यवहारिक ज्ञान २. निडिल र धागोको प्रदर्शन ३. टाँका लगाउने प्रदर्शन ४. टाँका लगाएको ठाउँमा मल्हम लगाउने/ड्रेसिङ्ग गर्ने प्रदर्शन		१
३५	घाउ, (औषा परेको) खटीरा (पिलो) र सिष्ट: १. परिभाषा (परिचय) २. हुने कारणहरू ३. उपचार विधिहरू ४. रोकथाम	१	
३६	पशु उपचारमा प्रयोग हुने हर्बल तथा आयुर्वेदिक औषधी बारे जानकारी: १. हर्बलको परिचय २. आयुर्वेदिक औषधिको परिचय ३. हर्बल तथा आयुर्वेदिक औषधीहरूको सूचि तथा गर्न ४. प्रयोग विधि	१	
३७	पशु उपचारमा प्रयोग हुने औषधीहरू: १. एन्टीसेप्टिक २. एन्टीडायोरियल ३. एन्टीपाइरेटिक ४. एमीनोटोनिक ५. एन्टीब्लोट ६. जाइमोटीक तथा मल्हमहरू आदि	१	

३८	पशु उपचारमा प्रयोग हुने औषधीहरु: १. एन्टीब्यायोटीक २. एन्थेल्मेन्टीक (परिभाषा, वर्गीकरण, प्रयोग विधि, दुष्प्रभावहरु)	१	
३९	औषधीहरुको भण्डारण, वितरण, व्यवस्थापन: १. महत्व २. भण्डारण विधिहरु ३. वितरण विधिहरु (एक्सपाइरी, लेवलीङ्ग, प्याकिङ्ग ४. टेबलेट, बोलस, भायल, एम्फाल आदि बारे जानकारी	१	
४०	औषधीहरुको मात्रा निर्धारण: १. मेट्रीक नाप तौल बारे जानकारी २. शारिरीक तौल निकाल्ने विधि बारे जानकारी ३. तौल अनुसार मात्रा निर्धारण		१
४१	विभिन्न प्रकारको औषधी तथा लेबल बारे ब्यवहारिक ज्ञान: १. लेबलको पदर्शन/लेबलमा लेखिएका कुरा पढ्न लगाउने २. विभिन्न औषधीको प्रदर्शन ३. दोहो-च्याएर लेबल रिडिङ्ग गर्न लगाउने		१
४२	पशुहरुको पोषण अहाराको आवस्यक्ता बारे जानाकारी १. पोषण आहाराको आवस्यक्ता २. सन्तुलित आहारा बारे जानाकारी ३. स्थानिय कच्चा पदार्थ प्रयोग गरि दाना बनाउने तरिका	१	
४३	मासुको लागी कुखुरापालन व्यवस्थापन १. कुखुराको जात २. बृद्धि गर्ने तरिका बारे जानकारी । ३. दाना,पानी तथा खोर व्यवस्थापन ४. तयारी कुखुराको बजर व्यवस्थापन ।	१	
४४	फुलको लागी कुखुरापालन व्यवस्थापन १. कुखुराको जात। २. चल्ला हुर्काउने तरिका । ३. दाना, पानी, खोर तथा गुंढको व्यवस्थापन ४. फुल पार्ने पोथीको व्यवस्थापन ५. Selection & Culling ६. चुच्चो काट्ने तरिका	१	
४५	कुखुरामा खोप लगाउने ब्यवहारिक ज्ञान: १. खोपको पदर्शन २. खोपलाई घोलेर तयार गरी लगाउने पदर्शन		१

४६	वाह्य परजीवि र यसबाट उत्पन्न हुने समस्याहरू: १. परिभाषा (किर्ना, जुम्रा, उपियाँ) २. असरहरू (घाव, खटीरा, लुतो) ३. सामाधानका उपायहरू	१	
४७	आन्तरीक परिजीविबाट हुने रोग: क) गोलोजुका ख) चेप्टे जुका १. रोगको परिचय २. परजीवि जीवन चक्र ३. रोगको लक्षण ४. उपचार विधी ५. रोकथामका उपायहरू	१	
४८	पशुहरूमा बाँभोपन: १. बाँभोपनको परिभाषा २. बाँभोपनको कारणहरू ३. बाँभोपन निवारणका विधिहरू	१	
४९	बाच्छा/बाच्छी अड्कने (Distokia): १. परिचय: २. सामान्य अवस्थामा बाच्छा/बाच्छी जन्मने (प्रसुती) ३. डिस्टोरिया हुनुका कारणहरू र पहिचान ४. डिस्टोरिया समस्याको सामाधानहरू ५. रोकथामका उपायहरू	१	
५०	पाठेघर फर्किने र साल नभर्ने बारे: १. परिचय २. समस्या हुनुका कारणहरू ३. सामाधानका उपायहरू ४. उपचार पछिका व्यवस्थापनहरू	१	
५१	पशुहरूमा गर्भपतनको समस्या: १. गर्भपतनको परिचय २. कारणहरू ३. गर्भपतन गराउने रोगहरू (ब्रुसेलोसिस, BVD Bovine Viral Diarrhea) ४. गर्भपतन हुन नदिन उपायहरू	१	
५२	पशुपंक्षीहरूमा खोप कार्यतालिका: १. खोपको परिचय २. पंक्षीमा प्रयोग हुने खोपहरू ३. पशुमा प्रयोग हुने खोपहरू ४. खोपको भण्डारण विधि ५. खोपले काम नगर्ने अवस्था	१	

५३	भाँचिएको, मर्किएको हड्डी तथा जोर्निमा काम्रो बाध्ने तरिका (ब्यवहारीक ज्ञान): १. भाँचिएको, मर्किएको परिभाषा २. काम्रोको प्रदर्शन ३. भाँचिएको/मर्किएको ठाँउमा काम्रो बाध्ने प्रशिक्षण प्रदर्शन		१
५४	जुनोटिक रोग वारे जानकारी: १. परिभाषा २. महत्व ३. नेपालमा देखिएको मुख्य मुख्य जुनोटिकहरुको नाम (पटके, रेविज, वर्डल्फु, बुसेल्लोसिस, टि.वी.) ४. जुनोटिक रोगबाट बच्ने उपायहरु ५. जुनोटिक रोग नियन्त्रण तथा रोकथामको लागि पशुसेवा विभागले अपनाएको रणनीति	१	
५५	कान तथा आँखा सम्बन्धी रोगहरु: १. कान तथा आँखाको सामान्य बनावट वारे जानकारी दिने २. कान तथा आँखाको रोगहरुको नामहरु (कान पाक्ने, आँखा पाक्ने र फुलो पर्ने) ३. कान तथा आँखा सम्बन्धी रोगहरुको कारणहरु ४. कान तथा आँखा सम्बन्धी रोगहरुको उपचार	१	
५६	सीमाविहिन पशु रोग वारे जानकारी: १. सीमाविहिन पशु रोगको परिचय २. सीमाविहिन रोगहरुको नामहरु ३. रोकथाम वारे जानकारी	१	
५७	भ्यागुते र चरचरे रोग: भ्यागुते र चरचरे रोग, कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
५८	पशुको लहुमुते रोग वारे कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
५९	साउने तथा खुर कुहिने रोग: साउने तथा खुर कुहिने रोग पहिचान कारण, लक्षण उपचार र रोकथाम	१	
६०	खोरेत रोग (Foot & Mouth Disease) खोरेत रोगको पहिचान, कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
६१	रेविज रोग: रेविज रोग वारे जानकारी, कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
६२	भुईँघांस तथा तिनको खेत वारे जानकारी १. जै, बर्सिम, भेच, स्टाईलो, मोलासेस	१	

६३	भुइघांस तथा तिनको खेति बारे जानकारी १. नेपियर, अमृसो, ट्वाईट क्लोभर, राईग्रास, कक्सफुट ज्वाईन्टभेच टिओसेन्टी	१	
६४	डालेघांस तथा तिनको खेति बारे जानाकारी १. ईपिलईपिल, बडहर, टांकी, खनियो, बकैनो	१	
६५	हे. साईलेज बारे जानाकारी १. महत्व, आवश्यकता २. तयार गर्ने विधि	१	
६६	थुनेलो रोग: थुनेलो रोगको परिचय/थुनेलो व्यवस्थापन, कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
६७	भेडाबाखाको पि.पि.आर. रोग: र छ मासे रोग पि.पि.आर रोगको परिचय, कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
६८	परालमा युरिया प्रयोग र १. आवश्यकता, प्रयोग विधि २. युरिया टक्सीसीटी, ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु		१
६९	मिनरल ब्लकको महत्व र बनाउने विधि		१
७०	पट्के तथा गौगोटी रोग: पट्के तथा गौगोटी रोगको परिचय, कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
७१	बाह्रै महिना हरियो घांस उत्पादन १. बाह्रै महिना हरियो घांस उत्पादन प्रविधि बारे जानाकारी	१	
७२	मिल्क फिभर र किटोसिस रोग: मिल्क फिभर र किटोसिस रोग बारे जानकारी, कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
७३	स्वाइन फिभर: स्वाइन फिभर रोगको परिचय, कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
७४	विषालु घांसपातको असर तथा उपचार र रोकथाम बारे: १. विषालु घांसपात बारे जानकारी २. विषालु घांसपातबाट हुने असर र लक्षण ३. उपचार ४. रोकथामका उपायहरु (बदुवा पालन.....)	१	
७५	कुखुराको रानीखेत तथा विफर रोग: रानीखेत तथा विफर रोगको परिचय, कारण, लक्षण उपचार र रोकथाम	१	

७६	कुखुराको गम्बरो र पुलोरम : गम्बरो तथा पुलोरम रोगको परिचय, कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
७७	कुखुराको कक्सिडियोसिस र सि.आर.डि. रोग: रोगको परिचय, कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
७८	वर्डल्फू (एभियन ईन्फ्लुएन्जा) रोग वारे: १. वर्डल्फू रोगको परिचय र इतिहास २. लक्षण ३. रोकथामका उपायहरू (ब्यक्ति, समुदाय, प्रशासन, ब्यापारी, पशु स्वास्थ्य निकाय आदिको भूमिका)	१	
७९	डिस्टेम्पर लगायत अन्य कुकुरमा लाग्ने रोग: डिस्टेम्पर रोगको परिचय, कारण, लक्षण, उपचार र रोकथाम	१	
८०	प्रयोगशालामा परिक्षणका लागि नमूना पठाउने वारे जानकारी: १. पठाउने ठाउँको वारेमा जानकारी २. गोबर/दुध/पिसाव पठाउने विधिवारे जानकारी		१
८१	कार्यप्रगति र रोगको सूचना पठाउने वारे: १. ग्रा.प.स्वा.का.को कार्यप्रगति वारे जि.प.से.का. पशु सेवाकेन्द्र उपकेन्द्रमा पठाउने २. पशु सेवा विभागको रोग सूचना प्रणाली वारे जानकारी ३. रोगको महामारी हुंदा, सूचना पठाउने वारे (ठाउँ, पशुको जात, लक्षण, संक्रमित पशुको संख्या, मृत्यु पशुको संख्या आदि)	१	
८२	फार्म भिजिट १. बाखा, गाई, भैंसी, बंगुर, कुखुरा, घांस		४
८३	उत्पादन लागत घटाउने तरिका १. आवश्यकता २. उत्पादन लागत घटाउने तरिका	१	
८४	फार्म रेकर्डिङ १. रेकर्डको आवश्यकता तथा महत्वहरू २. विभिन्न किसिमको रेकर्ड वारे जानाकारी	१	
८५	समाज परिचालन तथा उत्प्रेरणा लैगिक	१	
८६	प्रशिक्षार्थीहरूले चाहेको विषय	१	
८७	प्रशिक्षार्थीहरूले चाहेको विषय	१	

८६	साप्ताहिक मुल्यांकन परीक्षा	४	
८७	अन्तिम परीक्षा	१	
८८	<u>क्लिनिकल प्राक्टिस ब्यवहारिक:</u>		२३
	<ul style="list-style-type: none"> ● सुई लगाउने: (छाला, मासु, नसा) ● खसी पार्ने । ● घाउको ड्रेसिङ्ग गर्ने । ● टांका लगाउने । ● पशुलाई काबुमा ल्याउने । ● तापक्रम नाप्ने । ● स्वास प्रस्वास दर जाँच गर्ने । ● धड्कन जाँच गर्ने । ● औषधीको मात्रा बनाउने । ● ब्यक्तिगत तथा पशु सुरक्षाका विधिहरु अपनाउने । ● निर्मलिकरण गर्ने । 		

ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता पुनर्ताजगी तालीम

तालीम अवधि : २ हप्ते
कक्षा सञ्चालन अवधि : १२ दिन

जम्मा कक्षा : ४८
प्रति कक्षा अवधि : १.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	प्रशिक्षार्थीहरुको नाम दर्ता, अपेक्षा संकलन र तालीमको उद्देश्य बारे जानकारी	१	
	२	नेपालमा पशुपंक्षीपालनको महत्व र दुध, मासु, फुल तथा उन उत्पादन एवं उत्पादकत्वको स्थिति (गाई, भैसी, बाखा, बंगुर र कुखुराको योगदान बारे)	१	
	३	ठूला पशुहरुको लागि गोठ निर्माण व्यवस्थापन एवं सरसफाई	१	
	४	साना पशुहरु तथा कुखुराको गोठ निर्माण व्यवस्थापन एवं सरसफाई	१	
२	१	पशु नश्ल सुधारको (प्रजननको) महत्व र प्रजननहरु	१	
	२	उन्नत पशुपालन तथा रोग व्याधी नियन्त्रणबारे ग्रामीण जनसमूदायमा प्रचार प्रसार गर्ने तरिका	१	
	३	पशुहरुमा औषधी प्रयोग गर्ने विभिन्न सुधारिएको तरिका बारे जानकारी	१	
	४	ड्रेन्चीड, डिपिड र भ्याक्सिनेशन सम्बन्धी व्यवहारिक ज्ञान		
३	१	औषधि खुवाउने, सुई लगाउने, पाठेघरमा औषधि राख्ने व्यवहारिक ज्ञान		१
	२	पशु उत्पादनमा घाँस, डालेघाँसको महत्व र बाह्रै महिना हरियो घाँस उत्पादन गर्ने तरिका		१
	३	समूह/सामूदायिक/कबूलियती वन क्षेत्रमा बहु वर्षिय घाँस उत्पादन गर्ने तरिका	१	
	४	सन्तुलित दानाको महत्व र स्थानीय रुपमा उपलब्ध हुने कच्चा पदार्थहरुको प्रयोग गरी सन्तुलित आहारा बनाउने तरिका	१	
४	१	स्थानीय स्तरमा युरिया मोलासेस र मिनरल ब्लक बनाउने र प्रयोग गर्ने विधि		१
	२	हे र साईलजे बनाउने विधि		१
	३	स्थानीय पशुहरुमा प्रजननको लागि छनौटको महत्व र छनौट गर्ने तरिका	१	

	४.	क्रस त्रिडिड र कृत्रिम गर्भाधानबारे जानकारी		
५	१	छालामा टांका लगाउनु पर्ने अवस्था तथा टांका लगाउने विभिन्न तरिकाहरु	१	
	२	भाँचिएको, मर्किएको हाड जोर्नीमा काम्रो बाँध्ने तरिका		१
	३	घाऊ, पिलो, सिष्ट, खटिरा, चोटको उपचार विधि बारे जानकारी		१
	४	आँखा, कान, नाक सम्बन्धी समस्या र तीनको प्राथमिक उपचार		१
६	१	पशुहरुमा बाँझोपनका कारण, उपचार र यसको रोकथामका उपायहरु	१	
	२	पशुहरुमा बाह्य परजीवीहरु पहिचान, उपचार र नियन्त्रण	१	
	३	पशुमा नाम्ले रोगको पहिचान, उपचार र नियन्त्रण	१	
	४	पशुमा गोलो तथा फित्ते जुकाको पहिचान, उपचार र नियन्त्रण	१	
७	१	व्याउन नसक्ने, भंडाल्लो फर्कने र साल नभर्ने समस्याको पहिचान, उपचार र रोकथाम	१	
	२	लहुमुते र तुरतुरे रोगको रोकथाम तथा उपचार	१	
	३	भ्यागुते, र चरचरे रोगको रोकथाम तथा उपचार	१	
	४	खुर कुहिने, साउने र खोरेत रोगको रोकथाम तथा उपचार	१	
८	१	जन स्वास्थ्यको दृष्टिकोणबाट महत्वपूर्ण रोगहरुको (पट्के, ब्रुसेल्लोसिस, पशुको क्षय रोग, रेविज, बर्ड फ्लु) रोकथाम	१	
	२	विभिन्न उमेर र शारिरीक अवस्थाका माउ तथा नवजात पशुको व्यवस्थापन	१	
	३	रांगा, साँढे, बोका र बिरपालनमा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु	१	
	४	सहभागीले सिक्न चाहेको विषय (सैद्धान्तिक)	१	
९	१	सुंगुरको हैजा, पि.पि.आर. र ब्लु टंग रोगको पहिचान र रोकथाम	१	
	२	थुनेलो रोगको पहिचान, उपचार र रोकथाम	१	
	३	पशुहरुमा विष लागेको पहिचान र त्यसको उपचार तथा रोकथाम	१	
	४	सहभागीले सिक्न चाहेको विषय (व्यवहारिक)		१
१०	१	भेडा, बाख्रा र बंगुरको पाठापाठी, माउ र विउ भालेको छनौट विधि	१	
	२	पशुपक्षीपालनमा जैविक सुरक्षाको महत्व र सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरु	१	
	३	सफा दुध उत्पादन र उत्पादन लागत कम गर्ने उपायहरु	१	
	४	सहभागीले सिक्न चाहेको विषय (व्यवहारिक)		१

११	१	कुखुराको आन्तरीक परजिवी र कक्सिडियोसिस रोगको पहिचान, उपचार र रोकथाम	१	
	२	कुखुराको सि.आर.डी., पुल्लोरम र विफर रोगहरु	१	
	३	कुखुराको गम्बोरो र रानीखेत रोगहरु	१	
	४	सहभागीले सिक्न चाहेको विषयमा छलफल	१	
१२	१	भ्याक्सीन भण्डारण र पशुपंक्षीमा लगाईने खोप र खोप चक्र बारे जानकारी	१	
	२	प्रयोगशालामा गोबरको नमूना संकलन गरी पठाउने विधि	१	
	३	सहभागीले सिक्न चाहेको विषय (सैद्धान्तिक)	१	
	४	सहभागीले सिक्न चाहेको विषय (सैद्धान्तिक)/ प्रमाणपत्र वितरण	१	

प्रयोगशाला प्रविधि तालीम
(ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ताहरूको लागि)
(Laboratory Training for VAHWs)

Training duration: 1 week	Training duration: 6 days
Total session: 24	Session duration: 1.5 Hr.

Days	Session	Subject	Session	
			Theory	Practical
1	1	Handling, Transportation, Storage of Drugs & Chemicals and Identification of Common Equipments		1
	2	Cleaning and sterilization of equipments	1	
	3	Microscope handling and its function		1
	4	Microscope and its function		1
2	1	Faecal sample collection/preservation and transport	1	1
	2	Faecal sample collection/preservation and transport		1
	3	Different techniques for faecal examination		1
	4	Different techniques for faecal sample examination		1
3	1	Identification of Parasitic Ova	1	1
	2	Identification of Trematodes Ova		1
	3	Identification of Nematodes Ova		1
	4	Identification of Cestodes Ova		1
4	1	Mange, mites, and skin infection		1
	2	Mange mites and its identification		1
	3	Skin scraping and sample collection and dispatch	1	
	4	Skin scraping and sample collection and dispatch		1
5	1	Blood collection	1	
	2	Preparation of blood smear		1
	3	Preservation and dispatch of blood smear		1
	4	Collection preservation & dispatch of saliva/milk/urine		1
6	1	Preparation of transport media	1	
	2	Preparation of transport media		1
	3	PM, Collection, Preservation and Dispatch of different organs of poultry		1
	4	PM, Collection, Preservation and Dispatch of different organs of poultry		1

पशु औषधि व्यवसायी तालीम
(Veterinary Drug Retailers & Wholesalers)

Training duration: 35 Days	Training duration: 30 days
Total session: 120	Session duration: 1.5 Hr.

Day	Topics	Title	Theory	Practical
1.	1.	History of common Veterinary Drugs used	1	
	2.	Veterinary Services, Veterinary Drug Production and Livestock production situation in Nepal.	1	
	3.	History of Pharmacy, its various development phases and development of pharmacy on Nepal	1	
	4.	Structure and function of digestive system of ruminants, non ruminants and birds in relation to administration of drugs . Cont..	1	
2.	4.	Structure and function of digestive system of ruminants, non ruminants and birds in relation to administration of drugs .	1	
	5.	Structure and function of respiratory system of ruminants, non ruminants and birds in relation to administration of drugs. Cont..	1	
	5.	Structure and function of respiratory system of ruminants, non ruminants and birds in relation to administration on drugs .	1	
	6.	Structure and function of circulatory system of ruminants, non ruminants and birds in relation to administration on drugs .	1	
3.	7.	Introduction to Structure and function of musculoskeletal system of ruminants, non ruminants and birds in relation to administration of drugs .	1	
	8.	Introduction to structure and function of urinary system of ruminants, non ruminants and birds in relation to the administration of drugs .	1	
	9.	Introduction to structure and function of genital system of ruminants, non ruminants and birds in relation to the administration of drugs .	1	
	10.	Introduction to structure and function of Integument system of ruminants, non ruminants and birds in relation to the administration of drugs .	1	

4.	11.	Introduction to Structure and function of nervous system of ruminants, non ruminants and birds in relation to the administration on drugs .	1	
	12.	Pharmaceutical preparation in common use . Cont..	1	
	12.	Pharmaceutical preparation in common use ..	1	
	13.	Pharmaceutical preparation in common use –3	1	
5.	14.	Pharmaceutical preparation in common use—4	1	
	15.	Pharmaceutical preparation in common use—5	1	
	16.	Pharmaceutical preparation in common use—6	1	
	17.	Veterinary drug administration techniques	1	
6.	18.	Basic pharmacokinetics	1	
	19.	Basic information on commonly used drugs – 1 Cont..	1	
	19.	Basic information on commonly used drugs – 1	1	
	20.	Basic information on commonly used drugs – 2 Cont..	1	
7.	20.	Basic information on commonly used drugs – 2	1	
	21	Basic information on commonly used drugs – 3 Cont..	1	
	22.	Basic information on commonly used drugs –4	1	
	23.	Basic information on commonly used drugs –5	1	
8.	24	Basic information on commonly used drugs – 6 Cont..	1	
	24.	Basic information on commonly used drugs – 6	1	
	25.	Basic information on commonly used drugs – 7	1	
	26.	Basic information on commonly used drugs – 8	1	
9.	27.	Basic information on commonly used drugs – 9	1	
	28.	Basic information on commonly used drugs – 10	1	
	29.	Basic information on commonly used drugs – 11	1	
	30.	Basic information on commonly used drugs – 12	1	
10.	31.	Basic information on commonly used drugs – 13	1	
	32.	Drug used in infection : Antibacterial Antibiotics—1	1	
	33.	Drug used in infection : Antibacterial Antibiotics—2	1	
	34.	Drug used in infection : Antibacterial Antibiotics—3	1	
11.	35.	Antiprotozoal drugs in Veterinary Practices --1	1	
	36.	Antiprotozoal drugs in Veterinary Practices --2	1	
	37.	Anthelmintic drugs in Veterinary Practices --1	1	
	38.	Antiprotozoal drugs in Veterinary Practices –2	1	
12.	39.	Antiprotozoal drugs in Veterinary Practices –3	1	
	40.	Parasite ,Parasitism, Hote Parasite Relationship and locations of the important parasites found in the animals—5	1	
	41	Antifungal drug used in Veterinary Practice –1	1	

	42.	Antifungal drug used in Veterinary Practice –2	1	
13.	43.	Antifungal drug used in Veterinary Practice –3	1	
	44.	Precaution to be taken using some medicines for specific animals. Cont...	1	
	44.	Precaution to be taken using some medicines for specific animals.	1	
	45.	Care and storage on drugs and importance of factor affecting drug stability.		
14.	46.	Handling of poisonous substances and narcotics	1	
	47.	Storage criteria of different dosages forms and concept of expiry date.	1	
	48.	Leakage and breakage of drug products and safe disposal of medicine.	1	
	49.	Interpretation and dispensing of prescription –1	1	
15.	50.	Interpretation and dispensing of prescription –2	1	
	51.	Interpretation and dispensing of prescription –3	1	
	52.	Interpretation and dispensing of prescription –4	1	
	53.	Interpretation and dispensing of prescription –5	1	
16.	54.	Interpretation and dispensing of prescription –6	1	
	55.	Pharmaceutical Calculation –1	1	
	56.	Pharmaceutical Calculation –2&3 cont....	1	
	56.	Pharmaceutical Calculation –2&3 cont....	1	
17.	57.	Pharmaceutical Legislation –1	1	
	58.	Pharmaceutical Legislation –2 cont...	1	
	58.	Pharmaceutical Legislation –2	1	
	59.	Pharmaceutical Legislation and Ethics: Animal Health and Livestock Services Act and Regulations, provision related to Quarantine. Export import of Biological. Animal Health and Livestock Services Act –1	1	
18.	60.	Animal Health and Livestock Services Act: Veterinary Inspection –2	1	
	61.	Nepal Veterinary Council Act –3	1	
	62.	Pesticides /Act and Regulations	1	
	63.	Animal Slaughter- House and Meat Inspection Act–1	1	
19.	64.	Animal Slaughter- House and Meat Inspection Act–2	1	
	65.	Legislation and Ethics: Ethics aspects	1	
	66.	Disease of Cattle and Buffaloes: H.S.,B.Q., Anthrax	1	
	67.	FMD, PPR, Rinder pest disease, Swine Fever	1	
20.	68.	Chronic Disease of a Large Animals, Cont....	1	
	68.	Chronic Disease of a Large Animals.	1	
	69.	Introduction to major poultry disease	1	

	69	Introduction to major poultry disease	1	
21.	70.	Non infectious disease of Animals	1	
	71.	Mastitis and Abortion	1	
	72.	Dystockia and Prolapse of Uterus in Farm Animals	1	
	73.	Basic concept of immunity and immunization	1	
22.	74.	Internal parasitic disease of livestock & poultry cont.	1	
	74.	Internal parasitic disease of livestock and poultry	1	
	75.	Disease of dogs: Rabies, Canine Distemper and Infectious Canine Hepatitis	1	
	76.	Common illness of livestock and poultry : Wound, Cyst, and Abscess	1	
23.	77.	Medicinal Plant used in Veterinary drugs: Bitters and Purgatives (Medicinal plant)	1	
	77.	Medicinal Plant used in Veterinary Drugs: Bitters and purgatives (Medicinal plant)	1	
	78.	Medicinal plant used in Veterinary Drugs: Astringent and Sedative (Medicinal plant)	1	
	79.	Medicinal plant used in Veterinary Drugs: Muscle Relaxants and Expectorants	1	
24.	80.	Medicinal plants used in vet. Drug: Cardiac drug, Uterine Stimulant and Uterine Sedative	1	
	81.	Medicinal plants used in Vet. Drug: Diuretic and urinary antiseptic and anthelmintics	1	
	82.	Medicinal plants used in Vet. Drug: Miscellaneous drugs	1	
	83.	Treatment of poisoning for animals: Arsenic, Lead, Mercury, Selenium.	1	
25.	84.	Treatment of Poisoning for animals: Organo phosphorus compound, Aluminum phosphate compound and Zinc phosphate	1	
	85.	Treatment of poisoning for animals: Nitrate and nitrites ,HCN, Strychnine, Urea poisoning & Snake bites	1	
	86.	Treatment of Poisoning for animals :Plant poisoning	1	
	87.	Review and Evaluation	1	
26.		One week compulsory practice in the Veterinary Retail Shop & Five days Optional Tours		
27		One week compulsory practice in the Veterinary Retail Shop & Five days Optional Tours		
28		One week compulsory practice in the Veterinary Retail Shop & Five days Optional Tours		
29		One week compulsory practice in the Veterinary Retail Shop & Five days Optional Tours		

30	One week compulsory practice in the Veterinary Retail Shop & Five days Optional Tours		
----	---	--	--

ग्रामीण पशु सेवा सहायक तालीम (Village Livestock Assistant- VLA)

तालीम अवधि:	१८ दिने	तालीम कार्य दिन:	१५
जम्मा सेशन संख्या:	६०	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	विषय बस्तु	सैद्धा.	व्यव.
१	१	सहभागीहरूको रजिष्ट्रेसन, परिचय, तालीमको उद्देश्य तथा पूर्व मूल्यांकन	१	
	२	कृषक समूह/समिति परिचालनमा ग्रामीण पशु सेवा सहायकहरूको भूमिका	१	
	३	बाखाका नश्ल तथा विशेषता	१	
	४	भेडाका नश्ल तथा विशेषता	१	
२	१	भेडा बाखा छनौटका आधार र नश्ल सुधार	१	
	२	भेडा बाखाको उमेर र जीवित तौल पत्ता लगाउने तरिका	१	
	३	भेडा बाखाको उमेर र जिवित तौल पत्ता लगाउने तरिका (व्यवहारीक)		१
	४	गर्भिणी तथा व्याएका भेडा बाखा हेरचाह	१	
३	१	जन्मे देखि वाली लाग्ने उमेरसम्मका पाठा पाठीको र प्रजननको लागि पालिने थूमा/बोकाका हेरचाह	१	
	२	खोर व्यवस्थापन	१	
	३	भेडा वाखामा लाग्ने इन्टेरोटक्सिमिया र निमोनिया रोग	१	
	४	भेडा वाखामा लाग्ने गौगोटी र पि.पि.आर रोग	१	
४	१	भेडा वाखामा लाग्ने खोरेत रोग	१	
	२	भेडा वाखामा लाग्ने भ्यागूते र फूटरट रोग	१	
	३	भेडा वाखामा लाग्ने वाह्य परजीवी	१	
	४	भेडा वाखामा लाग्ने गोलो र फित्ते जूका	१	
५	१	भेडा वाखामा लाग्ने नाम्ले रोग	१	
	२	भेडा वाखामा आन्तरिक परजीवी नियन्त्रण (व्यवहारिक)		१

	३	भेडा वाखामा वाह्य परजीवी नियन्त्रण (व्यवहारिक)		१
	४	भेडा वाखामा मासूमा खोप लगाउने विधि (व्यवहारिक)		१
६	१	भेडा वाखामा छाला मूनि खोप लगाउने विधि (व्यवहारिक)		१
	२	नेपालमा पालिने गाई र भैंसीका जात तथा विशेषता	१	
	३	उन्नत जातका गाई, भैंसीपालनको महत्व तथा दूधालू जनावरको छनौट	१	
	४	गाई भैंसी ऋतुकालमा आएको लक्षण तथा उल्टिरहने समस्या निवारणका उपाय	१	
७	१	व्याउने तथा दूधालू गाई भैंसी र भरखर जन्मेका वाच्छा वाच्छी पाडा पाडीको हेरचाह	१	
	२	गोठको व्यवस्थापन	१	
	३	गाई भैंसीमा परजीवी तथा जीवाणु वाट लाग्ने प्रमुख रोग	१	
	४	गाई भैंसीमा विषाणु तथा अन्य कारणबाट लाग्ने प्रमुख रोग	१	
८	१	बंगूरका नश्ल र गुणहरू	१	
	२	प्रजननको लागि बंगूरको छनौट र प्रजनन व्यवस्थापन	१	
	३	बंगूरमा लाग्ने मुख्य रोगहरू र तिनको उपचार	१	
	४	कूखुरापालनको महत्व र नेपालमा पालिने प्रचलित कूखुराका जात	१	
९	१	कूखुराको खोरमा राखिने विभिन्न सामग्रीको पहिचान तथा चल्ला हर्काउने व्यवस्थापन	१	
	२	कूखुरामा परजीवी तथा जीवाणु वाट लाग्ने प्रमुख रोगहरू	१	
	३	कूखुरामा फंगस, प्रोटोजोवा र विषाणु वाट लाग्ने प्रमुख रोग	१	
	४	नेपालमा घांसेवाली विकासको संभावना, महत्व र घांसेवालीको वर्गिकरण	१	
१०	१	कबूलियत वन तथा पशु विकास कार्यक्रममा वाखा उत्पादन र विकास	१	
	२	कबूलियती जग्गामा घांस विकास	१	
	३	हिउदे घांस उत्पादन प्रविधि	१	
	४	स्टाइलो र मोलासेस घांस उत्पादन प्रविधि	१	
११	१	वहूवर्षिय अकोशे घांस (नेपियर, अमृसो) उत्पादन प्रविधि	१	
	२	घांसेवालि संरक्षणका उपायहरू	१	
	३	डाले घांस को महत्व र नर्सरी स्थापना	१	
	४	सिल्भी पाश्चर र हेजरो विकास प्रविधि	१	
१२	१	पशु तथा पशु जन्य पदार्थहरूको बजारिकरणमा ग्रामीण	१	

		पशु सेवा सहायकहरूको भूमिका		
	२	विकासको अवधारणा: सामूदायिक विकास तथा सहभागीमूलक विकासमा समाजको भूमिका	१	
	३	समाज परिचालनका तरीकाहरू	१	
	४	लैंडि क अवधारणा र पशु पालनमा यस्को महत्व	१	
१३	१	सहभागिमूलक योजना तर्जुमा अवधारणा तथा प्रकृया	१	
	२	सहभागिमूलक अनुगमन अभ्यास फरमेट भर्ने विधि (व्यवहारिक)		१
	३	अनौपचारिक अन्तरवार्ता र सामुहिक अन्तरवार्ता किन र कसरी प्रयोग गर्ने	१	
	४	पशुपंछी पालवाट पारिवारिक पोषण तथा वातावरणीय सन्तुलनमा सुधार	१	
१४	१,२,३,४,	वाखा पालन तथा घांसेवाली सम्बन्धि अध्ययन भ्रमण (फिल्ड भ्रमण)		४
१५	१	फिल्ड अभ्यासको प्रतिवेदन तयारी	१	
	२	फिल्ड अभ्यासको प्रतिवेदन प्रस्तुति तथा छलफल		१
	३	जनसंख्या तथा प्रजनन स्वास्थ्य	१	
	४	तालीमको मुल्यांकन र समापन	१	

कृषक/उद्यमीस्तरः
डेरी उद्यमी

तालीम अवधि: १ हप्ते	तालीम कार्य दिन: ६
जम्मा सेशन संख्या: २४	प्रति कक्षा अवधि: १.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	दर्ता परिचय र पूर्व परीक्षा		
	२	उद्यमी के हो ? यसका उद्देश्यहरु, गुणहरु र बजार व्यवस्थापनसंग सम्बन्ध	१	
	३	दुधको बनावट, चारित्रिक गुण तथा महत्व	१	
	४	दुधको गुणस्तर परीक्षण इन्द्रिय परीक्षण, ब्वाइल (सि ओ वि) टेष्ट, अल्कोहल टेष्ट		१
२	१	सफा दुध उत्पादन, संकलन र दुध उत्पादन लागत घटाउने उपायहरु	१	
	२	दुध तथा दुग्ध पदार्थको न्यूनतम गुणस्तर, दुधबाट सने रोगहरु र जनस्वास्थ्यमा पर्न सक्ने असरहरु	१	
	३-४	दुधको घृतांस र एस.एन.एफ. परीक्षण		२
३	१	आर्थिक व्यवस्थापन तथा बचत परिचालन	१	
	२	घरेलु स्तरमा परम्परागत रूपमा दुधलाई मोही पार्ने विधिलाई सुधार गरी छुर्पी बनाउने	१	
	३-४	दुधको सेपरेसन, ब्याच पास्चुराईजेसन र प्याकिङ्ग	२	
४	१	औजार तथा मेसिनरीको आपूर्ति, व्यवस्थापन तथा मर्मत संभार सम्बन्धी जानकारी	१	
	२	दही तथा लस्सी बनाउने तथा व्हे को उपयोग बारे जानकारी	१	
	३	छुर्पी बनाउने		१
	४	दही बनाउने		१
५	१	सहकारी संस्थाको विकास तथा सामान्य र कर्मचारी व्यवस्थापन	१	
	२	दुध तथा दुग्ध पदार्थको रेकर्ड राख्ने तथा सामान्य लेखा राख्ने तरिका	१	
	३	पनीर बनाउने		१
	४	मखन तथा घिऊ बनाउने तथा लस्सी बनाउने		१
६	१-३	फिल्ड भ्रमण		३
	४	अन्तिम परीक्षा, प्रमाण-पत्र वितरण तथा समापन समारोह		

कृषक/उद्यमीस्तरः
सफा र स्वच्छ दूध उत्पादन तालीम

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	विषय वस्तु	सत्र	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१.	१.	सहभागीहरुको रजिष्ट्रेशन, तालीमको उद्देश्य, परिचय, अपेक्षा संकलन	१	-
	२.	नेपालमा दुध उत्पादन, सफा दुध उत्पादनको महत्व, मापदण्ड र विद्यमान कानून ।	१	-
	३.	दुधको बनावट तथा दुग्ध पदार्थमा प्रभाव पार्ने तत्वहरु	१	-
	४.	सफा दुध उत्पादनमा गोठ तथा फार्मको बनावट र सरसफाई व्यवस्थापन ।	१	-
२.	५.	सफा दुध उत्पादन गर्ने तरिकाहरु, सफा दुध उत्पादनको लागि दुध ढुवानी , भण्डारण र व्यक्तिगत सरसफाई ।	१	-
	६.	दुध दूषित हुने कारणहरु र थुनेलो रोगको रोकथाम ।	१	-
	७.	दुधबाट पशु तथा मानिसमा सर्ने रोगहरु बारे जानकारी	-	२
३.	८.	दुधका भांडाहरु सफा गर्ने र किटाणु रहित पार्ने तरिकाहरु ।	१	-
	९.	दुधको गुणस्तर परीक्षण ।	१	-
	१०.	घरेलु दुग्ध पदार्थ उत्पादन (पनीर) ।	-	१
	११.	दुध भण्डारण गर्ने तरिका / समापन	१	-

कृषक/उद्यमीस्तर:
दुध चिस्याउने र भ्याट संचालन तथा व्यवस्थापन तालीम
(दुध चिस्याउने भ्याट संचालनमा संलग्नहरूको लागि)

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय वस्तु	सत्र	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१.	१.	उद्घाटन, सहभागीहरूको परिचय तथा तालीमको उद्देश्य बारे जानकारी	१	
	२.	दुध चिस्याउने भ्याटको बनावट बारे जानकारी	१	
	३.	Refrigeration system सम्बन्धी ज्ञान	१	
	४.	दुध संकलन थर्दा गरिने गुणस्तर परीक्षणहरू ।		१
२.	५.	दुध चिस्याउने केन्द्रमा प्रयोग हुने उपकरणहरूको सरसफाई (व्यवहारिक)		१
	६.	दुध चिस्याउने भ्याट संचालन गर्दा हुने अम्दानी/खर्च/नाफा/नोक्सानीको विवरणवारे जानकारी	१	
	७.	दुध चिस्याउने प्रकृयावारे जानकारी	१	
	८.	भोल्टेज एम.सी.बि.वारे जानकारी	१	
३.	९.	मेन स्विच चेन्ज र ओर स्विच वारे जानकारी	१	
	१०.	करेण्ट एम्पायर मिटर (सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक)		१
	११.	प्यानल बोर्ड (सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक वारे जानकारी		१
	१२.	अन्तिम परीक्षा,तालीमको मूल्यांकन तथा समापन ।	१	

कृषक/उद्यमीस्तर:
दूध प्रशोधन तथा विविधिकरण तालीम
(दुग्ध प्रशोधन तथा विविधिकरणमा संलग्न उद्यमीहरूका लागि)

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय वस्तु	सत्र	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१.	१.	उद्घाटन, सहभागीहरूको परिचय तथा तालीमको उद्देश्य वारे जानकारी	१	
	२.	दुग्ध उद्यमशीलता विकास	१	
	३.	दुग्धको वनावट, संश्लेषण, भौतिक तथा रसायनिक गुण र पौष्टिक महत्व	१	
	४.	सफा दुग्ध उत्पादन ढुवानी र चिस्यान	१	
२.	५.	दुग्धको प्लेटफर्म परीक्षण	१	
	६.	दुग्धको प्लेटफर्म परीक्षण	१	
	७.	दुग्धको प्लेटफर्म परीक्षण		१
	८.	दुग्धको प्लेटफर्म परीक्षण		१
३.	९.	दुग्ध तथा दुग्ध पदार्थको गुणस्तर	१	
	१०.	दुग्धमा मिसावट पत्ता लगाउने परीक्षण विधि	१	
	११.	दुग्धमा मिसावट पत्ता लगाउने परीक्षण विधि		१
	१२.	दुग्ध प्रशोधन	१	
४.	१३.	दुग्ध प्रशोधन		१
	१४.	दुग्ध प्रशोधन		१
	१५.	पनीर तथा छुर्पी उत्पादन	१	
	१६.	छुर्पी उत्पादन	१	
५.	१७.	पनिर उत्पादन		१
	१८.	दही उत्पादन	१	
६.	१९.	दही उत्पादन		१
	२०.	डेरी उपकरणको सरसफाई र आरोग्यकरण	१	
	२१.	दुग्ध उद्योगका लागि व्यवहारिक संहिता (Code of Practice)	१	
	२२.	दुग्ध उद्योगको स्थलगत भ्रमण		१
	२३.	दुग्ध उद्योगको स्थलगत भ्रमण		१
	२४.	अन्तिम परीक्षा, तालीमको मूल्यांकन ,समापन	१	

कृषक/उद्यमीस्तरः
दूध प्रशोधन तथा विविधिकरण तालीम

तालीम अवधि:	२ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	१२
जम्मा सेशन संख्या:	४८	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय वस्तु	सत्र	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१.	सहभागीहरुको रजिष्ट्रेसन, तालीमको उद्देश्य, परिचय, अपेक्षा संकलन	१	
	२.	दुग्ध उद्यमशीलता विकास	२	
	३.	दुग्धको वनावट, संश्लेषण र महत्व ।	३	
	४.	सफा दुग्ध उत्पादन, ढुवानी तथा चिस्यान	४	
२.	५.	दुग्धको प्लेटफर्म परीक्षण	२	२
३.	६.	डेरी सूक्ष्म जीवाणु र त्यसको महत्व	१	
	७	दुग्ध तथा दूग्ध पदार्थको गुणस्तर	१	
	८.	दुग्धमा मिसावट परीक्षण	१	१
४	९.	डेरी उपकरणको सरसफाई र आरोग्यकरण	१	
	१०	दुग्ध प्रशोधन विधि	१	
५	११.	फरमेन्टेड खुवा उत्पादन		
	१२.	ध्यू तथा खुवा उत्पादन		
६.	१३.	दुग्ध उद्योगका लागि व्यवहारिक संहिता (Code of Practie) सैद्धान्तिक	१	
	१४.	पनीर तथा छुर्पी उत्पादन	१	
	१५.	पनीर उत्पादन		१
	१६.	छुर्पी उत्पादन		१
७.	१७.	दुग्ध प्रशोधनमा HACCP को कार्यान्वयन	१	
	१८.	परंपरागत मिठाई उत्पादन	२	
	१९.	दुग्ध पदार्थको इन्द्रियमूलक परीक्षण (Sensory Evaluation)		१
८.	२०.	परंपरागत मिठाई उत्पादन		३
	२१.	दुग्ध पदार्थको बजार व्यवस्थापन	१	

९.	२२.	मोजरेल्ला चीज उत्पादन	१	२
	२३.	दुग्ध उधोगको प्रशासनिक तथा लेखा व्यवस्थापन	१	
१०.	२४.	दुग्ध उधोगको प्रशासनिक तथा लेखा व्यवस्थापन		१
	२५.	सुगन्धित दुध उत्पादन	१	१
	२६.	आईसक्रीम उत्पादन विधि	१	
११.	२७.	अध्ययन भ्रमण		३
	२८.	अध्ययन प्रतिवेदन		१
१२.	२९.	आईसक्रीम उत्पादन विधि		१
	३०.	मखन उत्पादन विधि	१	१
	३१.	अन्तिम परीक्षा, तालीमको मूल्यांकन, समापन समारोह ।	१	

कृषक/उद्यमीस्तर:
डेरी संचालन तथा उपकरण व्यवस्थापन तालिम
(साना तथा मझ्यूला निजी दुग्ध उद्यमी/व्यवसायीहरूको लागि)

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय बस्तु	सैद्धा.	व्यव.
१	१	परिचय, उद्देश्य तथा अपेक्षा संकलन	१	
	२	दुग्ध उद्योगको परियोजना तर्जुमा	१	
	३	दुग्ध उद्यमीको व्यवस्थापकिय भुमिका	१	
	४	दुग्ध संकलन, चिस्यान र ढूवानी व्यवस्थापन	१	
२	५	कुशल प्रशोधित दुग्ध उत्पादन संहिता (Code of Practices)	१	
	६	उपकरणको मर्मत संभार तथा व्यवस्थापन – क्रिम सेपरेटर	१	
	७	उपकरणको मर्मत संभार तथा व्यवस्थापन – मिल्क प्यास्चुराईजर (Batch and High Temperature Short Time (HTST)	१	
	८	उपकरणको मर्मत संभार तथा व्यवस्थापन– चिलिडप्लाण्ट	१	
३	९	उपकरणको मर्मत संभार तथा व्यवस्थापन– होमोजिनाईजर	१	
	१०	गुण नियन्त्रण सम्बन्धि डेरी उपकरणहरूको मर्मत संभार तथा व्यवस्थापन	१	
	११	डेरी उपकरणहरूको सरसफाई र आरोग्यकरण	१	
	१२	तालिमको मूल्यांकन र समापन	१	

कृषक/उद्यमीस्तरः
ग्रामीण दूध प्रशोधन

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	दर्ता, परिचय र तालीमको उद्देश्य	१	
	२	सफा दुध उत्पादन र दुध उत्पादन लागत कम गर्न	१	
	३	उपाय	१	
	४	दुधको बनावट, चारित्रिक गुण तथा महत्व दुधको घृतांस (फ्याट) परीक्षण		१
२	१	घरेलु स्तरमा परम्परागत रूपमा दुधलाई मोही पार्ने विधिलाई सुधार गरी छुपी बनाउने	१	
	२	दुधको क्रिम सेपरेसन गर्ने		१
	३-४	छुपी बनाउने		२
३	१-२	छुपी बनाउने		२
	३-४	दुधको ब्याच प्रशोधन र संरक्षण विधि		२

कृषक/उद्यमीस्तर:
व्यवसायिक दूध प्रशोधन तथा दुग्ध पदार्थ उत्पादन तालीम
(संचालित डेरिमा कार्यरत उद्यमी/कामदार)

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	दर्ता, परिचय, पूर्व परीक्षा र तालीमको उद्देश्य	१	
	२	उद्यमी के हो ? यसका उद्देश्यहरु	१	
	३	दुधको घृतांस (फ्याट) परीक्षण		१
	४	दुधको एस.एन.एफ. परीक्षण		१
२	१	सफा दुध उत्पादन र लागत मूल्य कम गर्ने उपायहरु	१	
	२	दुधको बनावट, चारित्रिक गुण र महत्व	१	
	३	दुधको गुणस्तर परीक्षण-इन्द्रिय परीक्षण र सि.ओ.बि. (१
	४	ब्वाइल) टेष्ट दुधको गुणस्तर परीक्षण-अल्कोहल टेष्ट		१
३	१	दुध तथा दुग्ध पदार्थको रेकर्ड राख्ने र लेखा राख्ने	१	
	२	तरिका	१	
	३-४	दुधमा हुने मिसावटको परीक्षण		२
		दुधमा हुने मिसावटको परीक्षण		
४	१	सामान्य व्यवस्थापन तथा कर्मचारी व्यवस्थापन	१	
	२	दुधको क्रिम सेपरेशन, ब्याच, प्रशोधन र प्याकिङ्ग	१	
	३-४	दुधको क्रिम सेपरेशन, ब्याच प्रशोधन र प्याकिङ्ग	१	
५	१	दुध तथा दूग्ध पदार्थको व्यवस्थापन	१	
	२	दही उत्पादन	१	
	३-४	दही उत्पादन		२
६	१-२	पनीर तथा छेना उत्पादन		२
	३-४	मखन उत्पादन		२
७	१	आईस क्रिम उत्पादन	१	
	२	छुर्पी उत्पादन	१	
	३-४	आईस क्रिमको मिक्स बनाउने		२

८	१-२	छुपी उत्पादन		२
	३-४	आईसक्रिम फ्रिजिड् र प्याकिङ्ग गर्ने		२
९	१	आईसक्रिमको गुणस्तर परीक्षण	१	
	२	मोजेरेल्ला चीज उत्पादन विधि	१	
	३-४	आईसक्रिमको गुणस्तर परीक्षण		२
१०	१-४	मोजेरेल्ला चीज उत्पादन		४
११	१-४	फिल्ड भ्रमण (दु.वि.स. तथा निजी डेरिहरु)		४
१२	१	घिउ उत्पादन		१
	२	लस्सी उत्पादन		१
	३	अन्तिम परीक्षा		१
	४	प्रमाण-पत्र वितरण तथा समापन समारोह		

कृषक/उद्यमीस्तर:
दूध पदार्थ विविधिकरण तथा बजारीकरण तालीम
(साना तथा मभौला डेरी उद्योग संचालनमा संलग्न उद्यमीहरूको लागि)

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	बिषयबस्तु	सैद्धा.	व्यव.
१	१	परिचय र उद्देश्य	१	
	२	दूध उद्यमशिलता विकास,	१	
	३	कूशल प्रशोधित दूध उत्पादन संहिता	१	
	४	डेरी उपकरण मर्मत र सम्भार	१	
२	१	डेरी उपकरणहरूको सरसफाई र आरोग्यकरण	१	
	२	दूध संकलन, चिस्यान र ढूवानी	१	
	३,४	दूधको स्विकार्य गुणस्तर परिक्षण	२	
३	१,२	दही उत्पादन प्रविधि	२	
	३, ४	पनिर तथा छूर्पि उत्पादन प्रविधि	२	
४	१, २	नौनी तथा घिउ उत्पादन प्रविधि	२	
	३,४	मोजरेल्ला चीज उत्पादन प्रविधि	२	
५	१,२	परम्परागत मिठाई उत्पादन प्रविधि	२	
	३,४	डेरी उद्योग स्थलगत भ्रमण		२
६	१	दूध तथा दूध पदार्थको बजार व्यवस्थापन	१	
	२	दूध तथा दूध पदार्थको मूल्य निर्धारण प्रक्रिया	१	
	३	दूध पदार्थहरूको गुणस्तर परीक्षण	१	
	४	तालीमको मुल्यांकन र समापन	१	

कृषक/उद्यमीस्तरः
मासु प्रशोधन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	विषय वस्तु	सेसन	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१.	१.	परिचय, तालीमको उद्देश्य र अपेक्षा संकलन	१	
	२.	पशु वध गर्ने प्रविधि र वध स्वच्छता	१	
	३.	मासु प्रशोधन उपकरणहरु प्रदर्शन र सरसफाई र निरोगीकरण	१	
	४.	मासु प्रशोधन कार्यमा प्रयोग हुने मसला (Spices and Seasoning) एडिटिभ तथा केजिङ्ग वारे जानकारी	१	
२.	५.	सफा मासु उत्पादन	२	
	६.	राँगाको मासु (Carcass) लाई टुक्रा गरिने प्रमुख कटाई विधि	१	
	७.	बंगुरको मासु (Carcass) लाई टुक्रा गरिने प्रमुख कटाई विधि	१	
३.	८.	रागो मासु (Carcass) लाई टुक्रा गरिने प्रमुख कटाई विधि व्यवहारिक		२
	९.	बंगुरको मासु (Carcass) लाई टुक्रा गरिने प्रमुख कटाई विधि व्यवहारिक		२
४.	१०.	ससेज उत्पादन विधि	१	
	११.	ससेज उत्पादन विधि (व्यवहारिक)		२
	१२.	सलामी उत्पादन विधि	१	
५.	१३.	सलामी उत्पादन विधि सलामी उत्पादन विधि		२
	१४.	हयाम उत्पादन विधि	१	
	१५.	मासु संरक्षण विधि	१	
६.	१६.	हयाम उत्पादन विधि(व्यवहारिक)		२
	१७.	बधशाला तथा मासु प्रशोधन शालाको फोहर व्यवस्थापन	१	
	१८.	समापन	१	

कृषक/उद्यमीस्तरः
मासु प्रशोधन तथा बजारीकरणको व्यवसायीक योजना तालीम
(मासु व्यवसायमा संलग्न व्यवसायी र उद्यमीहरूको लागि)

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषयवस्तु	सैद्धा.	व्यव.
१	१	रजिष्ट्रेसन, तालिमको उद्देश्य बारे जानकारी र अपेक्षा संकलन	१	
	२	विजनेश प्लान: अवधारणा, आवश्यकता र संरचना	१	
	३	विजनेश प्लानको लागि प्राविधिक, सामाजिक र व्यवस्थापकीय विश्लेषण	१	
	४	विजनेश प्लानको लागि प्राविधिक, सामाजिक र व्यवस्थापकीय विश्लेषण (अभ्यास)		१
२	१	विजनेश प्लानको लागि वित्तिय र वजार विश्लेषण	१	
	२	विजनेश प्लानको लागि वित्तिय र वजार विश्लेषण (अभ्यास)		१
	३	विजनेश प्लानको लागि पुंजी व्यवस्था र लगानी विश्लेषण	१	
	४	विजनेश प्लानको लागि पुंजी व्यवस्था र लगानी विश्लेषण (अभ्यास)		१
३	१	विजनेश प्लान तयारी	१	
	२, ३	विजनेश प्लान तयारी -अभ्यास		२
	४	प्रस्तुतिकरण, पृष्ठपोषण, तालिमको मूल्यांकन र समापन	१	

कृषक/उद्यमीस्तरः
सफा मासु उत्पादन तालीम

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	विषय वस्तु	सेसन	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१.	१.	सहभागीहरुको, रजिष्ट्रेशन, तालीमको उद्देश्य, परिचय, अपेक्षा संकलन ।	१	
	२	पशु बधशाला र मासु जांच ऐन र नियमावलीका प्रावधान	१	
	३	आधुनिक बधशाला, बधशाला र मासु पसल ।	१	
	४.	पशु बधशाला, बधशाला र मासु पसल र यिनमा प्रयोग हुने औजारहरुको निःसंक्रमण र व्यक्तिगतसरसफाई		१
२.	५.	पशु बधशालामा स्वच्छ मासु उत्पादन	१	
	६.	मासुको गुणस्तर विगाने प्रमुख तत्वहरु र न्यूनिकरण गर्ने उपायहरु ।	१	
	७.	बधशालाबाट सुरक्षित तवरले मासु ढुवानी र संचय गर्ने ।	१	
	८.	पशुपंक्षी प्रतिको निर्दयीता र त्यसको रोकावट	१	
३.	९.	जुनोटिक रोगहरु	१	
	१०.	पशु बधशाला, बधशालामा पशुपंक्षी बधगर्ने तरिका र होलसेल कट (Wholesale Cut)		१
	११.	बधशाला, बधस्थलको अवलोकन भ्रमण		१
	१२.	तालीमको मूल्यांकन, प्रमाण-पत्र वितरण र समापन		१

कृषक/उद्यमीस्तरः
स्वच्छ मासु उत्पादन तालिम

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	विषय	सैद्धा.	व्यव.
१	१	सहभागीहरुको नाम दर्ता, परिचय र तालिमको उद्देश्य र तालिम कार्यक्रम बारे समग्र जानकारी	१	
	२	पशु बधशाला र मासु जाँच ऐन, २०५५ र नियमावली, २०५७ बारे जानकारी	१	
	३	विभिन्न पशु वध पूर्व ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु बारे जानकारी	१	
	४	विभिन्न पशु वध पूर्व पशुलाई बेहोस बनाउने विधिहरु	१	
२	१	विभिन्न पशुहरुलाई वध गर्ने विधि बारे जानकारी	१	
	२	वध पश्चात पशुको छाला तर्ने/खुईल्याउने बारे जानकारी	१	
	३	वध पश्चात स्वास्थ्य परीक्षण र पेट खोले पछि विचार गर्नु पर्ने कुराहरु बारे जानकारी	१	
	४		१	
३	१,२,३	<u>प्रयोगात्मक विषयबस्तु:</u>		३
	४	<ul style="list-style-type: none"> ● वध गर्नु पूर्व पशुको स्वास्थ्य परीक्षण ● पशुलाई बेहोस बनाउने ज्ञान ● वध गर्ने तरिका, रगत निथार्ने विधि ● छाला काढ्ने ● पेट खोल्ने स्वास्थ्य परीक्षण गर्ने तरिका समग्ररूपमा व्यवहारिक ज्ञान तालीम मूल्यांकन तथा समापन समारोह	१	

कृषक/उद्यमीस्तर:
मासुका परिकार उत्पादन तथा ब्यवस्थापन तालीम
(मासु प्रशोधनशालामा काम गर्ने कामदार, मासु प्रशोधन फ्याक्टरीका
मेनेजर र बुचरहरूको लागि)

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	शिर्षक	सैद्दा.	व्यव.
१	१	परिचय, तालीमको उद्देश्य र अपेक्षा संकलन	१	
	२	मासु प्रशोधन उपकरणहरू प्रदर्शन, सरसफाई र निरोगीकरण	१	
	३	मासु प्रशोधन कार्यमा प्रयोग हुने मसला (Spices and seasoning), एडिटिभ तथा केजिड बारे जानकारी	१	
	४	ससेजका किसिम र उत्पादन विधि	१	
२	१	ससेज उत्पादन विधि (व्यवहारिक)	१	
	३,४,५	ट्याम र बेकन उत्पादन विधि	३	
३	१	मासु संरक्षण गर्ने विधि (व्यवहारिक)	१	
	२	बारबेक्यू र तन्दुरी बनाउने विधि	१	
	३	बारबेक्यू र तन्दुरी बनाउने विधि (व्यवहारिक)	१	
	४	समापन,	१	

कृषक/उद्यमीस्तर:
स्वच्छ मासु उत्पादन, आधुनिक मासु पसल र
स्वस्थकर मासु कटिङ्ग तालीम
(मासु ब्यवसायी, पशु बधशालामा काम गर्ने बधशालाकर्मिहरूको लागि)

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	विषयवस्तु	सैद्धा.	व्यव.
१	१	सहभागीहरूको नाम दर्ता, परिचय, तालिमको उद्देश्य	१	
	२	आधुनिक पशु बध विधि	१	
	३, ४	बधशाला/ बधस्थलमा स्वच्छ मासु उत्पादन	२	
२	१	मासु उत्पादनमा प्रयोग हुने औजारहरूको निःसंक्रमण	१	
	२,३	मासु काटने तरिका	२	
	४	मासुको सुरक्षित ढुवानी र संचय विधि	१	
३	१	मासुको गुणस्तर बिगार्ने प्रमुख तत्वहरू र न्यूनिकरण गर्ने उपायहरू	१	
	२	आधुनिक मासु पसल व्यवस्थापन	१	
	३	मासुबाट सर्न सक्ने रोगहरू	१	
	४	मूल्याङ्कन, र समापन	१	

कृषक/उद्यमीस्तरः
स्वच्छ मासु उत्पादन तथा प्रशोधन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	नाम दर्ता, पूर्व परीक्षा		
	२	जनावर वध गर्नु अगावै गरिने परीक्षणहरुबारे जानकारी	१	
	३	जुनोटिक पदार्थ (मासु) मा हुने पौष्टिक तत्वबारे ज्ञान	१	
	४	मासु प्रशोधनमा सरसफाईको महत्व बारे ज्ञान	१	
२	१	बधशालाको व्यवस्थापन, सरसफाई र प्रयोग हुने औजार	१	
	२	बारे ज्ञान	१	
	३	बध गर्ने तरिकाबारे सैद्धान्तिक जानकारी	१	
	४	जुनोटिक डिजिजबारे सैद्धान्तिक जानकारी मासु जन्य पदार्थहरुको बजार व्यवस्थापन बारे सैद्धान्तिक जानकारी	१	
३	१	मासुको गुणस्तरमा असर पुऱ्याउने तत्वहरुबारे सैद्धान्तिक	१	
	२	जानकारी	१	
	३	पोष्टमार्टम ईन्सपेक्शनबारे जानकारी	१	
	४	मासु जन्य पदार्थहरुको महत्व, रिटेल कस्टमा मासु विक्री गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानी होलसेल कस्ट बारे व्यवहारिक जानकारी	१	
४	१	कुखुरालाई ड्रेसिड गरी तन्दुरी बनाउने बारे ज्ञान	१	
	२	मासु चिस्याउने विधिहरुबारे सैद्धान्तिक ज्ञान	१	
	३	मासु प्याकेजिड तथा भण्डारण गर्ने विधि बारे ज्ञान	१	
	४	प्रशोधित मासु उत्पादन गर्ने विधिहरुबारे ज्ञान	१	
५	१	मासुको ड्राईड प्रविधिबारे ज्ञान (सुकुटी प्रविधि)		१
	२	मासु प्रशोधनमा प्रयोग हुने परिरक्षीहरु	१	
	३	(Preservatives) बारे ज्ञान	१	
	४	मासु स्वादिलो बनाउन प्रयोग गर्न सकिने तत्वहरुबारे ज्ञान मासुबाट उत्पादन हुने सह-उत्पादनहरुबारे जानकारी	१	
६	१	मासु जन्य घरेलु उद्योग स्थापना गर्न चाहिने आवश्यक पूर्वाधारहरु बारे ज्ञान	१	
	२	कुखुराको मासुबाट बारबाक्यू बनाउने प्रविधि		१
	३	मासु क्यूरिड, स्मोकिड र पिकलिडविधिहरु		१
	४	अन्तिम परीक्षा तथा प्रमाण पत्र वितरण		

उद्यमीस्तर:
पशु वधशाला व्यवस्थापन तथा संचालन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	विषय वस्तु	सेसन	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१.	१.	सहभागीहरूको नाम दर्ता, तालीमको उद्देश्य, परिचय, अपेक्षा संकलन ।	१	
	२	पशु वधशाला र मासु जांच ऐन र नियमावलीका प्रावधान	१	
	३	आधुनिक वधशाला र मासु पसल बारे जानकारी	१	
	४.	पशु वध पूर्व ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु बारे जानकारी	१	
२.	१.	विभिन्न पशु वध पूर्व बेहोस बनाउने विधिहरु	१	
	२	विभिन्न पशुलाई वध गर्ने विधि बारे जानकारी	१	
	३	पशु वधशाला र मासु पसलमा प्रयोग हुने औजारहरुको किसिम र निःसंक्रमण विधि तथा व्यक्तिगत सरसफाई बारे	१	
	४.	मासुको गुणस्तर विगाने प्रमुख तत्वहरु र न्यूनिकरण गर्ने उपायहरु ।	१	
३.	१.	मासु प्रशोधनमा सरसफाईको महत्व बारे जानकारी	१	
	२	वधशाला व्यवस्थापन, सरसफाई र प्रयोग हुने औजारहरु बारे	१	
	३	मासुको सुरक्षित ढुवानी र भण्डारण विधि	१	
	४.	वधशालामा सुरक्षित पशु ढुवानी गर्ने विधि	१	
४.	१.	पशुपंक्षी प्रतिको निर्दयीता र त्यसको रोकावट	१	
	२	मासुको माध्यमबाट मानिसमा सर्ने रोगहरु (जुनोटिक रोग)	१	
	३	पशुवधशाला निर्माणको लागि स्थान छनौट र वधशाला निर्माणका आधारभुत बनावट बारे	१	
	४.	पशुवधशालाका आवश्यक न्यूनतम सुविधाहरु -पानी, विजुली, यातायात, औजार, उपकरण..... आदि)	१	
५.	१-४	वधशाला अवलोकन भ्रमण		४
६.	१-४	वधशाला निर्माण अभ्यास र छलफल र समापन		४

कृषकस्तरः
लेकाली चरन तथा पशु आहारा व्यवस्थापन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	उप शीर्षक	सैद्धा.	व्यव.
१	१	नाम दर्ता तथा पूर्व परीक्षा	१	
	२	लेकाली पशु पालन प्रणाली ।	१	
	३	लेकाली क्षेत्रमा चरन तथा पशु आहाराको वर्तमान स्थिति ।	१	
	४	पशु पोषणको अवधारणा, पशु आहाराको वर्गिकरण ।	१	
२	१	पशु आहाराको आवश्यकता ।(निर्वाह र उत्पादनको लागि)	१	
	२	चरन खर्कको अवस्था अनुसार चरि चरन गर्ने पशु संख्या निर्धारण ।	१	
	३	चरन तथा घांसेवाली विकासका समस्याहरुको समाधानका	१	
	४	उपायहरु । कोषे घांसेवालीको विशेषता र जीवाणु मलको प्रयोग ।	१	
३	१	लेकाली क्षेत्रमा चरन खर्क विकास प्रविधि ।	१	
	२	लेकाली चरन खर्क विकास गर्ने कार्यमा सामूदायिक भूमिका ।	१	
	३	लेकाली क्षेत्रका लागि मुख्य उन्नत जातका चरन घांसेवाली	१	
	४	उत्पादन प्रविधि । लेकाली क्षेत्रका लागि मुख्य स्थानीय जातका चरन घांसेवाली उत्पादन प्रविधि	१	
४	१	लेकाली क्षेत्रका लागि मुख्य डालेघांस लगाउने प्रविधि ।	१	
	२	लेकाली क्षेत्रमा पाइने स्थानीय जातका घांसहरुको संरक्षण, सम्बर्द्धन	१	
	३	र उपयोग ।	१	
	४	चरन खर्कमा पाइने विषालु विरुवाहरु वारे जानकारी । हरियो घांस पराल, हे र दानावाट दैनिक आहारा तयार गर्ने तरिका (अभ्यास)	१	१
५	१	हरियो घांस पराल, हे र दानावाट दैनिक आहारा तयार गर्ने तरिका		१
	२	(अभ्यास) घांस संरक्षण प्रविधि । (हे, साइलेज बनाउने तरिका ।	१	
	३	लेकाली क्षेत्रमा हुने घांसको बीउको संकलन तथा भण्डारण प्रविधि ।	१	
	४	नश्ल सुधारको लागि प्रजनन व्यवस्थापन ।	१	
६	१	परजीवी नियन्त्रण ।	१	
	२	प्रमुख संक्रामक रोगहरुको रोकथाम ।	१	
	३	लेकाली क्षेत्रको गोठ व्यवस्थापन ।	१	
	४	अन्तिम परीक्षा तथा प्रमाण पत्र वितरण ।	१	

कृषकस्तरः
गुणस्तरीय बीउ उत्पादन तथा व्यवस्थापन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	उप शिर्षक	सैद्धा.	व्यव.
१	१	नाम दर्ता तथा पूर्व परीक्षा	१	
	२	नेपालमा घांसवाली बीउको आवश्यकता एवं महत्व ।	१	
	३	बीउ तथा यसमा हुनु पर्ने गुणहरु ।	१	
	४	बीउविजन ऐन, २०४५ र नियमावली, २०५४ वारे जानकारी ।	१	
२	१	घांसको बीउ उत्पादनमा स्वसेचन र परसेचन प्रक्रियाको महत्व ।	१	
	२	गुणस्तरीय बीउ उत्पादनको लागि अपनाउनु पर्ने वाली विज्ञानका सिद्धान्तहरु	१	
	३	विभिन्न घांसेवालीको परिचय र वर्गिकरण ।	१	
	४	स्टाइलो घांसको बीउ उत्पादन प्रविधि ।	१	
३	१	जै, वर्षिम र स्टाइलोमा रोग र त्यसको उपचार एवं रोकथाम ।	१	
	२	टियोसेन्टी र नेपियर घांस खेती तथा बीउ उत्पादन प्रविधि ।	१	
	३	कोषे घांसको बीउलाई राइजोवियम उपचार गर्ने प्रविधि ।	१	
	४	जै घांसको बीउ उत्पादन प्रविधि ।	१	
४	१	वर्षिम घांसको बीउ उत्पादन प्रविधि ।	१	
	२	ज्वाइन्ट भेच र मोलासेस घांस खेती तथा बीउ उत्पादन प्रविधि ।	१	
	३	बीउको शुद्धता जांचको लागि नमूना लिने तरिका ।	१	
	४	” ” अभ्यास ।		१
५	१	जै, वर्षिम र स्टाइलो घांसको बीउको शुद्धता परीक्षण ।	१	
	२	” ” अभ्यास ।		१
	३	घांसेवाली बीउको उमारशक्ति परीक्षण ।	१	
	४	” ” अभ्यास ।		१
६	१	गुणस्तरीय घांसको बीउ उत्पादन गर्ने स्थान निरीक्षण गर्ने तरिकाहरु ।	१	
	२	घांसको बीउ प्रशोधन भण्डारण प्रविधि ।	१	
	३	बीउको संभाव्य बजार क्षेत्र एवं बजार व्यवस्थापन ।	१	
	४	अन्तिम मूल्यांकन र प्रमाण पत्र वितरण ।		

कृषकस्तरः
घाँसे बाली तथा घाँसको वीउ उत्पादन

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	रजिष्ट्रेशन, पूर्व परीक्षा		
	२	घाँसेवाली र चरन विकासको महत्व (पशुपालन र वातावरण)	१	
	३	विभिन्न घाँसेवालीको परिचय र वर्गिकरण	१	
	४	घाँसेवालीको वीउ उत्पादन प्रविधि	१	
२	१	घाँसेवाली वीउ उत्पादनमा मलजलको र Photosynthesis प्रक्रियाको महत्व	१	
	२	घाँसेवालीमा स्वसेचन, परसेचन प्रकृया	१	
	३	कोसे घाँसको वीउ उपचार विधि		१
	४	बहुवर्षिय घाँसको वीउ उत्पादन प्रविधि, स्टार्डलो र मोलासेस	१	
३	१	नेपालमा पाईने विभिन्न डाले घाँसको महत्व, व्यवस्थापन, वीउ सङ्कलन, भण्डारण	१	
	२	घाँसेवाली वीउ उत्पादनको लागि ठाउँको छनौट (हावापानी भौगोलिक स्थिति)	१	
	३	वर्षे घाँसको वीउ उत्पादन प्रविधि	१	
	४	हिउँदे घाँसवालीको वीउ उत्पादन प्रविधि (जै, वर्षिम र भेच)	१	
४	१-४	वीउ उत्पादन एवं घाँसको वीउको पोष्ट हार्भेष्ट प्रविधिवारे फिल्ड भ्रमण एवं अवलोकन		४
५	१	फोरेज हेज-रो को आवश्यकता, महत्व एवं लगाउने तरिका	१	
	२	नमूना हेज-रो को स्थापना		१
	३	लेकालीघाँस वाली तथा खर्क सुधार (सेतो, रातो क्लोभर र राई घाँस)	१	
	४	बाह्रै महिना हरियो घाँस आपूर्ति	१	
६	१	सिल्भी पाश्चर र एग्रोफरेष्ट्री अवधारणा	१	
	२	डाले घाँस नर्सरी स्थापना प्रविधि		१
	३	विभिन्न डाले घाँस तथा भुईँ घाँस वीउ वेर्नाको चिनारी र अवलोकन		१
	४	अन्तिम परीक्षा, प्रमाण-पत्र वितरण		

कृषकस्तरः
सामुदायिक क्षेत्रमा चरन तथा घाँस विकास तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	सेशन	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	रजिष्ट्रेशन तथा पूर्व परीक्षा		
	२	नेपालमा सामुदायिक वन र पशुपालनमा यसको महत्व	१	
	३	सामुदायिक वनमा घाँस विकास कार्यक्रम र यसको उपयोग गर्ने सामूहिक प्रक्रियाहरु	१	
	४	सामुदायिक वनमा बहु वर्षीय घाँस तथा डालेघाँस विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	१	
२	१	विभिन्न घाँसेवालीको परिचय र बर्गिकरण (मौसम अनुसार, भौगोलिक क्षेत्र अनुसार घाँसे वाली तथा डालेघाँसको किसिम)	१	
	२	घाँसेवाली र चरन विकासको महत्व र यसबाट वातावरण संरक्षणमा हुने फाईदाहरु (स्थानीय स्तरमा घाँसेवालीको श्रोतको श्रृजना तथा व्यवस्थापन, पशु संख्याको चाप र यसबाट वातावरणमा पर्ने नकारात्मक असरहरु)	१	
	३	प्राकृतिक संरक्षण तथा चरन विकास	१	
	४	लेकाली चरन विकास गर्ने तरिका, खर्क सुधार गर्ने काममा सामुदायिक भूमिका	१	
३	१	बहुवर्षीय कोषे घाँसवाली लगाउने प्रणाली र सूक्ष्म जीवाणु मलको प्रयोग	१	
	२	सामुदायिक गह्वा सुधार कार्यक्रममा फरेज हेज-रो प्रणालीको महत्व र व्यवस्थापन तरिका	१	
	३	वर्षायाममा लगाउने घाँसेवाली उत्पादन (टियोसेन्टी, दिनानाथ, नेपियर, अमृसो आदि)	१	
	४	लेकाली भेगमा स्थानीय घाँसको महत्व र उपयोगमा सुधार	१	
४	१	उन्नत/स्थानीय घाँस र डाले घाँसमा पाईने पौष्टिक तत्व र आहारा खुवाउने तरिका	१	
	२	हैसियत विगेको वनपाखामा पशु आहाराको विकास गर्ने/प्रणाली	१	

	३	सामुदायिक घाँस विकास र यसबाट वातावरणमा योगदान	१	
	४	सामुदायिक वन तथा चरन क्षेत्रको नियन्त्रण र पशु बधुवा पशु पालन प्रणालीको महत्व, सामुदायिक वन क्षेत्रमा सामूहिक चरी चरन नियन्त्रण व्यवस्थापन	१	
५	१	पशुपालनमा हरियो घाँसको महत्व र उत्पादन लागत घटाउने उपायहरू	१	
	२	बाह्रै महिना हरियो घाँस उत्पादन गर्ने प्रणाली र यसको विकास	१	
	३	घाँसवालीको संरक्षण विधि तथा खर्क सुधार गर्ने तरिका	१	
	४	पशु सेवा विभागबाट सञ्चालित पशु आहारा तथा चरन विकास कार्यक्रम र नर्मसहरू	१	
६	१	विभिन्न डालेघाँसमा पाईने विभिन्न पौष्टिक तत्वहरू र तिनका विशेषता विवरण	१	
	२	घाँसको बीउ वितरण र व्यवस्थाहरूमा सामुदायिक प्रयास	१	
	३	घाँसको बीउ वितरण र व्यवस्थाहरूमा सामुदायिक प्रयास प्रभावकारी बनाउने (अभ्यास)(कृषक समूह/समिति/सहकारीको महत्व)		१
	४	अन्तिम परीक्षा / समापन		

कृषक/उद्यमीस्तरः
चरन तथा पशु आहारा व्यवस्थापन

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	रजिष्ट्रेशन तथा पूर्व परीक्षा		
	२	विभिन्न घासेवालीको परिचय र बर्गिकरण (मौसम अनुसार, भौगोलिक क्षेत्र अनुसार, घासेवाली तथा डाले घासको किसिमं)	१	
	३	घासेवाली र चरन विकासको महत्व र यसबाट वातावरण संरक्षणमा हुने फाईदा (स्थानीय स्तरमा घासेवालीको श्रोतको श्रृजना तथा व्यवस्थापन, पशु संख्याको चाप र यसबाट वातावरणमा पर्ने नकारात्मक असरहरु)	१	१
	४	प्राकृतिक श्रोत संरक्षण तथा चरन विकास		
२	१	लेकाली चरन विकास गर्ने तरिका खर्क सुधार गर्ने काममा सामुदायिक भूमिका	१	
	२	हिउदे घाँसेवाली उत्पादन : वर्सीम, जै र भेच, जै र सानो केराउ । (वीउको दररेट, रोप्ने समय, जमीनको तयारी आदि)	१	
	३	घासेवाली (कोषेघास) मा सूक्ष्म जीवाणुमलको प्रयोग		१
	४	फरेज हेजरोको आवश्यकता, महत्व एवं लगाउने तरिका र व्यवस्थापन		१
३	१	वर्षे घाँसेवाली उत्पादन (वाली उत्पादन तरिका, वीउको दररेट, रोप्ने समय आदि) मकै, टिओसेन्टी, जुनेलो,	१	
	२	दिनानाथ	१	
	३	बहुवर्षिय घाँस उत्पादन तरिका (नेपियर, मोलासेस, अमिसो, स्टाईलो डेस्मोडियम)		
	४	लेकाली घाँसेवाली तथा खर्क सुधार गर्ने तरिका (सेतो/रातो/क्लोभर, कोते, कारागाना, राईघाँस, ढिम्ची, कक्सफुट, पोवा/फुर्चा)	१	१
		विभिन्न जातका घाँस तथा वीउको पहिचान		
४	१	नेपालमा पाईने विभिन्न महत्वपूर्ण डाले घाँसका जातहरु (गुणस्तर र पौष्टिकताको आधारमा)	१	

	२	भौगोलिक क्षेत्र अनुसार महत्व राख्ने डालेघाँसहरु	१	
	३	विभिन्न डालेघाँसमा पाईने विभिन्न पौष्टिक तत्वहरु र तिनका विशेषता सम्बन्धी विवरण	१	
	४	डालेघाँस तथा सिल्भी पाश्चरको अवधारणा तथा प्रविधि	१	
५	१	घाँसेवाली संरक्षण र यसको महत्व	१	
	२	गुणस्तरयुक्त हे बनाउने तरिका		१
	३	साईलेज बनाउने तरिका : (खाडलमा र प्लाष्टिकको थैलोमा साईलेज बनाउने स्थानीय तरिका)		
		(Little Bag Silage; LBS), प्लाष्टिक ब्याग साईलेज भण्डारण गर्ने तरिका (मुसाबाट बचाउने स्थानीय तरिका)	१	
	४	हेवा साईलेज खुवाउने तरिका		१
६	१	घाँसको वीऊ उत्पादन (हावापानी तथा व्यवस्थापन), कोषेवाली	१	
	२	(स्टाईलो, वर्सिस, भेच, सानो केराउ आदि) को उत्पादन		
		घाँसेवाली (जै, राईग्रास, वक्सफुट, पास्पलम, सेटारिया आदि) को वीऊ उत्पादन	१	
	४	कृषि वनको अवधारणा तथा प्रविधि	१	
		तालीम मूल्याङ्कन, समापन, प्रमाण-पत्र वितरण		

कृषकस्तरः
व्यवसायिक गाई/भैंसीपालन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	सेशन	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	सहभागी दर्ता, पूर्व परीक्षा र तालीमको महत्व	१	
	२	गाई/भैंसीपालनको महत्व र नेपालमा पाईने विभिन्न उन्नत तथा स्थानीय गाई/भैंसीको महत्व, कमी कमजोरी, संरक्षण र विकास	१	
	३	दुध उत्पादनमा गाई/भैंसीको योगदान र गाई/भैंसी विकास कार्यक्रममा सरकारले अपनाएको नीति र कार्यक्रम बारे जानकारी	१	
	४	प्राकृति र कृत्रिम गर्भाधानको महत्व र गाई/भैंसीले साँढे, राँगो खोजेको समय पत्ता लगाउने र पहिचान गर्ने	१	
२	१	गोठको निर्माण तथा सरसफाई	१	
	२	पशु प्रजननको महत्व र यसबाट हुने फाईदा तथा बेफाईदाहरु र गाई/भैंसीमा अपनाईने प्रजनन विधि	१	
	३	दुधालु गाई भैंसीको छनौट विधि र यसको महत्व	१	
	४	व्याउने, व्याएको माउको हेरविचार र भर्खर जन्मेको बाच्छाबाच्छी तथा पाडापाडीको हेरचाह (विगौती दुधको महत्व)	१	
३	१	प्रजननको राँगो तथा साँढेको व्यवस्थापन (आहारा, गोठ, प्रजनन उपयोग, स्वास्थ्य...)	१	
	२	दुधालु गाई/भैंसीको लागि युरिया मोलासेस मिमिनरल ब्लक (UMMB) तयार गर्ने	-	१
	३	गाई/भैंसीकोलागि हिउदे घांस उत्पादन गर्ने (बर्सीम, जै, भेच...)	१	
	४	गाई/भैंसीको लागि बहुवर्षे घांस उत्पादन गर्ने (नेपियर, स्टाईलो, अम्लिसो, भटमासे.....)	१	

४	१	स्थानीय कच्चा पदार्थबाट सन्तुलित दाना बनाई खुवाउने	१	
	२	विधि	१	
	३	हे र साईलेज बनाई खुवाउने विधि	१	
	४	बंधुवापालनको महत्व र यसका फाईदा बेफाईदाहरु बारे जानकारी सफा दुध उत्पादन विधि र थुनेलो रोग बारे जानकारी	१	
५	१	बाँझोपन र नपुंसकताको कारण तथा निवारण	१	
	२	परजीवी नियन्त्रण- आन्तरीक र बाह्य परजिवी बारे	१	
	३	गाई/भैंसीमा लाग्ने मुख्य मुख्य रोगहरु (खोरेत, भ्यागुते, चरचरे..)	१	
	४	दुधको उत्पादन लागत कम गर्ने उपायहरु (राम्रो पशु छनौट, घांस लगाउने, स्वास्थ्यमा ध्यान दिने, समयमा प्रजनन गराउने....)	१	
६	१	गाई/भैंसीमा हाट बजार व्यवस्थापन	१	
	२	गाई/भैंसीपालनमा जैविक सुरक्षाको महत्व (सरसफाई, खोप...)	१	
	३		१	
	४	अभिलेखको महत्व र मुख्य मुख्य अभिलेखहरु अन्तिम परीक्षा, प्रमाण-पत्र वितरण समापन	१	

कृषकस्तरः
व्यवसायिक बाखापालन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	सहभागी दर्ता, पूर्व परीक्षा र तालीमको महत्व	१	
	२	नेपालमा बाखापालनको महत्व, वर्तमान अवस्था र नेपालमा	१	
	३	पालिएका स्थानीय तथा उन्नत नश्लका बाखाका जात र	१	
	४	विशेषताहरू स्थानीय बाखाको महत्व, कमी कमजोरी संरक्षण तथा विकासमा सरकारले लिएको नीति र कार्यक्रम	१	
२	१	बाखाको खोरको व्यवस्थापन	१	
	२	उमेर, शारीरिक अवस्थाअनुसार आहारको आवश्यकता	१	
	३	आहाराको श्रोतहरू (भुईँ घाँस, डाले घाँस, हे चरन) एवं	१	
	४	उपयोग स्थानीय कच्चा पदार्थ प्रयोग गरी सन्तुलित आहारा बनाउने विधि	१	
३	१	वधुवा रूपमा पालन गर्ने तरिका र टाट्ना निर्माण	१	
	२	चरनक्षेत्रको व्यवस्थापन तथा विषालु भ्रार बारे जानकारी	१	
	३	पाठापाठी, भाले र पोथी छनौटका आधारहरू	१	
	४	प्रजनन विधि र गुणस्तर सुधारमा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू	१	
४	१	पठेक्री, थारा र वीड बोकाको व्यवस्थापन	१	
	२	व्याउने, व्याएको माउ, भर्खर जन्मेको पाठापाठीको हेरचाह र	१	
	३	बाखामा गर्भ अन्तर अवधि		१
	४	खोर तथा दानापानी दिने भाँडाहरूको सरसफाई खसी पार्ने, रौं/उन काट्ने विधि		१
५	१	बाखामा बाभोपन समस्या र रोकथामका उपायहरू	१	
	२	आन्तरिक तथा बाह्य परजीवि नियन्त्रण (नाम्ले, जुका,	१	
	३	जुम्रा..)	१	
	४	बाखामा लाग्ने संक्रामक रोगहरू (पि.पि.आर., खोरेत...) रोगी तथा निरोगी बाखाको पहिचान, क्लिनिकल रोगहरू (टिम्पेनी, छेरौटी, आदि) र त्यसको उपचार	१	
६	१	अभिलेख राख्ने विधि	१	
	२	बजार व्यवस्थापन	१	
	३	परियोजना तयार गर्ने विधि	१	
	४	अन्तिम परीक्षा, प्रमाण-पत्र वितरण तथा समापन	१	

कृषकस्तरः
व्यवसायिक बंगुरपालन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	सहभागी दर्ता, पूर्व परीक्षा र तालीमको उद्देश्य	१	
	२	बंगुरपालनका महत्व, नेपालमा पालिएका स्थानिय तथा उन्नत नश्लका बंगुरको जात, उत्पादन क्षमता, विशेषता	१	
	३	प्रजननको लागि बंगुरको छनौटका आधारहरु र प्रजनन विधि बारे जानकारी (हाडनाता, कस ब्रिडिंग....)	१	
	४	बंगुरको पाठापाठीको लागि उपयुक्त प्रजनन उमेर, वाली लगाउने उपयुक्त समय, गर्भावधि, प्रजननको समयमा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु (दानापानी, आहारा, स्वास्थ्य)	१	
२	१	प्रजननका लागि पाठापाठी, गिल्ट, माउ र बिर छनौट	१	
	२	विधिहरु	१	
	३	बंगुरको खोर (गोठ) निर्माण र सरसफाई गर्ने विधि	१	
	४	गिल्ट र थारा बंगुरको व्यवस्थापन (दानापानी (Flushing, खोर, स्वास्थ्य, Heat check) व्याउने बंगुरको व्यवस्थापन (खोर, दानापानी, स्वास्थ्य, कसरत)	१	
३	१	व्याउने तथा व्याएका माउको व्यवस्थापन (खोर, दानापानी, स्वास्थ्य) र	१	
	२	भर्खर जन्मेको पाठा-पाठीको व्यवस्थापन (दानापानी, खोर, रक्त अल्पताको समस्या,)	१	
	३	माउबाट छुट्याइएका पाठापाठीको व्यवस्थापन (दानापानी, खोर, खसी पार्ने)	१	
	४	बंगुरको विभिन्न उमेर र अवस्था अनुसार दिनु पर्ने आहारा बारे जानकारी		
४	१	भाले (बिर) र मासुको लागि पालिने बंगुरको व्यवस्थापन	१	
	२	बंगुरको लागि स्थानीय कच्चा पदार्थको प्रयोग गरी सन्तुलित		१

	३	आहारा बनाउने विधि बंगुरका आन्तरिक परजीवी, तिनबाट हुने हानी तथा नियन्त्रणका उपाय	१	
	४	बंगुरमा लाग्ने प्रमुख रोगहरूबाट रोकथाम (FMD,JE,Swine Fever)	१	
५	१,२, ३,४	नजिकको बंगुर फार्म तथा समुदायबाट संचालित बंगुर फार्मको भ्रमण अवलोकन गरी जानकारी लिने		४
६	१ २ ३ ४	पशुपंक्षीपालनमा जैविक सुरक्षाको महत्व बारे जानकारी दिने अभिलेख राख्ने बजार व्यवस्थापन अन्तिम परीक्षा, प्रमाण-पत्र वितरण एवं समापन	१ १ १ १	

कृषकस्तरः
ब्रीडर बंगुरपालन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय बस्तु	सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	रजिष्ट्रेशन तथा पूर्व परीक्षा	१	
	२	बंगुरपालनको महत्व, उपलब्ध उन्नत नश्लहरु र यस व्यवसायमा विचार गर्नुपर्ने विभिन्न पक्षहरु	१	
	३	बंगुरमा प्रजनन विधि, व्यवस्थापन र भालेपोथीको छनोट गर्ने तरिका	१	
	४	गर्भिणी र लैना माउ बंगुरको व्यवस्थापन	१	
२	१, २	व्याएका माउ बंगुर र पाठापाठीको दैनिक हेरचाह र व्यवस्थापन (फ्यारोइंग शेडभित्र अभ्यास)	२	
	३	बंगुरको बजार व्यवस्थापन	१	
	४	बंगुरको तौल र अवस्थाअनुसार आहाराको व्यवस्थापन	१	
३	१, २	व्यावसायिक बंगुर फार्म स्थापनाको कार्य योजना निर्माण	२	
	३	बंगुरलाई आवश्यक पर्ने पोषण तत्वहरु र यसका विभिन्न स्रोतहरु	१	
	४	स्थानीय कच्चा पदार्थबाट सन्तुलित दाना बनाउने तरिका, सै.	१	
४	१, २	स्थानीय कच्चा पदार्थबाट सन्तुलित दाना बनाउने तरिका, व्य.		२
	३	बंगुरका महामारी रोग, बंगुरबाट मानिसमा सर्ने विभिन्न रोगहरुको जानकारी, रोकथामका उपाय	१	
	४	आन्तरिक र बाह्य परजीवी, पाठापाठीको छेराटी रोकथाम र नियन्त्रण गर्ने उपायहरु	१	
५	१, २, ३	सरकारी र निजी फार्महरुको अबलोकन र छलफल		४
	१, २	बंगुरपालनमा अभिलेखको महत्व र विभिन्न तथ्यांकहरु राख्ने नमूना अभ्यास		२
	३	सहभागीले चाहेका विषयमा अभ्यास तथा छलफल		१
	४	सहभागीहरुको अन्तिम परीक्षा तथा तालीमको समापन	१	

कृषकस्तरः
व्यवसायिक कुखुरापालन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	रजिष्ट्रेशन तथा पूर्व परीक्षा		
	२	कुखुरा पालनको वर्तमान स्थिति	१	
	३	स्थानीय कुखुराको महत्व, कमी कमजोरी, संरक्षण र विकास	१	
	४	स्थानीय कुखुराको विशेषता, महत्व संरक्षण र गुणस्तर सुधार	१	
२	१	उन्नत कुखुराको स्थानीय श्रोतकेन्द्र तथा त्यसको व्यवस्थापन	१	
	२	व्यवस्थापन	१	
	३	स्थानीय सामाग्री प्रयोगबाट कुखुराको खोर निर्माण, सरसफाई र नि विधि संक्रमण राम्रा फुल पार्ने कुखुराको छनौट	१	१
	४	०-८ हप्ता सम्मका चल्लाको व्यवस्थापन		
३	१	८-१६ हप्ता सम्मका कुखुराको व्यवस्थापन	१	
	२	१६ हप्ता माथिका कुखुराको व्यवस्थापन	१	
	३	ब्रोईलर कुखुराको व्यवस्थापन		१
	४	ब्रोईलर कुखुराको व्यवस्थापन	१	
	५	अति जाडो र गर्मीमा कुखुराको व्यवस्थापन	१	
४	१	उमेर अवस्था अनुसार दानाको आवश्यकता	१	
	२	स्थानीय कच्चा पदार्थ प्रयोग गरेर सन्तुलित दाना बनाउने विधि	१	
	३	दाना पानी दिने तरिका/भण्डारण		१
	४	फिड सप्लीमेन्टको आवश्यकता र महत्व	१	
५	१	रोगी र निरोगी कुखुराको पहिचान गर्ने विधि		१
	२	कुखुरामा लाग्ने मुख्य मुख्य सरुवा रोगहरु	१	
	३	खोपको महत्व र खोप लगाउने समय तालिका	१	
	४	आन्तरिक तथा बाह्य परजीवी नियन्त्रण	१	
	५	स्थानीय कच्चा पदार्थ प्रयोग गरेर सन्तुलित दाना बनाउने विधि र भण्डारण		
६	१	एकिकृत कृषि प्रणालीमा कुखुरा पालन		१
	२	बजार व्यवस्थापन	१	
	३	Bird Flu परिचय, कारण, लक्षण, रोकथाम	१	
	४	अन्तिम परीक्षा, प्रमाण-पत्र वितरण तथा समापन		

कृषकस्तरः
खरायो पालन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	रजिष्ट्रेशन तथा पूर्व परीक्षा		
	२	नेपालमा खरायो पालनको वर्तमान अवस्था	१	
	३	खरायोको उन्नत जातहरु र विशेषता	१	
	४	खरायोको खोर निर्माण	१	
२	१	खरायो समाउने र भालेपोथी छुट्ट्याउने तरिका	१	
	२	खरायोको प्रजनन विधि र गुणस्तर सुधार	१	
	३	दाना पानीका भाँडाहरु र खोरको सरसफाई	१	
	४	व्याउने र व्याएका माउको स्याहार	१	
३	१	खरायोको बच्चा हुर्काउने तरिका	१	
	२	उमेर अवस्था अनुसार दिनुपर्ने सन्तुलित आहार	१	
	३	खरायोको पाचन अंग र प्रकृया	१	
	४	खरायोको लागि उपयुक्त घाँस तथा डाले घाँस	१	
४	१	स्थानीय कच्चा पदार्थबाट दाना बनाउने तरिका	१	
	२	कम खर्चबाट बढी उत्पादन लिने उपायहरु	१	
	३	ऊन काट्ने, भण्डारण र बजार व्यवस्थापन	१	
	४	ऊन काट्ने भण्डारण र बजार व्यवस्थापन		१
५	१	खरायोलाई मार्ने, छाला काट्ने, प्रशोधन, भण्डारण र बजार व्यवस्थापन	१	
	२	" " " " " "		१
	३	रोगी तथा निरोगी खरायोको पहिचान	१	
	४	आन्तरिक तथा बाह्य परजीवि निन्त्रण	१	
६	१	खरायोमा लाग्ने संक्रामक रोगहरु र त्यसको उपचार	१	
	२	अभिलेख राख्ने विधि	१	
	३	परियोजना तयार गर्ने विधि	१	
	४	अन्तिम परीक्षा, प्रमाण-पत्र वितरण तथा समापन		

कृषकस्तरः
बजार व्यवस्थापन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	सहभागीहरूको रजिष्ट्रेशन र तालीमको उद्देश्यबारे		
	२	जानकारी	१	
	३	कृषि/पशु जन्य बजार सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरु	१	
	४	व्यवस्थित पशु बजारको फाईदा र बेफाईदाहरु पशुजन्य पदार्थहरूको गुणस्तर नियन्त्रण, वर्गिकरण तथा ओसार पसारबारे जानकारी	१	
२	१	उत्पादन लागत तथा बजार लागत कम गर्ने उपायहरु	१	
	२	बजार सूचनाको महत्व तथा सूचना प्रवाह प्रणालीबारे	१	
	३	जानकारी	१	
	४	व्यावसायिक पशु पालन पद्धति बारे जानकारी हाट बजार स्थापना तथा सञ्चालनबारे जानकारी		१
३	१	सामूहिक बजार व्यवस्थापनबारे जानकारी	१	
	२	अवलोकन भ्रमण		१
	३	अवलोकन भ्रमण		१
	४	अवलोकन भ्रमण		१
४	१	घाँसको विउ, दाना तथा औषधी पसल संचालन प्रकृया	१	
	२	बारे जानकारी	१	
	३	पशु वस्तु विक्री वितरण बारे जानकारी	१	
	४	पशुजन्य पदार्थ, दुधको सङ्कलन विधिहरु दुधको प्रशोधन तथा भण्डारण गर्ने विधिहरु	१	
५	१	दुध तथा दुग्ध पदार्थहरूको विक्री वितरण बारे जानकारी	१	
	२	मासु तथा छालाको संकलन विधिहरु	१	
	३	मासु तथा छालाको प्रशोधन र भण्डारण गर्ने विधिहरु	१	
	४	मासु तथा छालाको विक्री वितरण बारे जानकारी	१	
६	१	फुलको विक्री वितरणबारे जानकारी	१	
	२	ऊनको संकलन प्रशोधन तथा भण्डारण विधिहरु	१	
	३	अवलोकन भ्रमणबाट सिकेका कुराहरु बारे छलफल		१
	४	तालीम मूल्याङ्कन, प्रमाणपत्र वितरण, समापन		

कृषकस्तरः
पशुपंक्षी बजारीकरण तालीम

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषयबस्तु	सैद्धा.	व्यव.
१	१	सहभागीहरुको रजिष्ट्रेशन, तालीमको उद्देश्य, परिचय, अपेक्षा संकलन	१	
	२	जीवित पशुपक्षी बजार: अवधारणा तथा महत्व	१	
	३	बजारीकरण कार्यहरु (Marketing Functions)	१	
	४	बजार लागत तथा मार्जिन (Marketing Costs and Marketing Margins)	१	
२	१	बजारीकरण प्रवाह तथा मध्यस्थकर्ता (Marketing Channels and Intermediaries)	१	
	२	बजार सूचना (Market Information)	१	
	३,४	नजिकको जिवित पशुपक्षी बजार भ्रमणमा व्यवहारिक सामुहिक भ्रमण		२
३	१	फिल्ड भ्रमणको बजार प्रतिवेदन तयारी		१
	२, ३	फिल्ड भ्रमणको बजार प्रतिवेदन प्रस्तुती तथा छलफल		२
	४	तालीमको मूल्यांकन र समापन	१	

कृषकस्तरः
समूह व्यवस्थापन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	सहभागीहरुको रजिष्ट्रेशन, तालीमको उद्देश्यबारे जानकारी	१	
	२	समूह तथा यसको गठन विधि, समूह गठनका फाईदा बेफाईदा	१	
	३	समूह सञ्चालनमा समूह नेताको काम कर्तव्य र अधिकार	१	
	४	पशु सेवा सामग्री आपूर्ति तथा उत्पादनको बजार व्यवस्था	१	
२	१	नेपालमा सहकारी आन्दोलनको संक्षिप्त परिचय	१	
	२	समूहलाई सहकारीमा लान किन आवश्यक छ ? सहकारीकरणको प्रकृया तथा नीति नियमहरु	१	
	३	सहकारी तथा प्रा.लि.का फाईदा एवं बेफाईदाहरु	१	
	४	सहकारी तथा समूह मार्फत आवश्यक सेवाको व्यवस्थापन	१	
३	१	समूहमा हितकोषको आवश्यकता तथा वृद्धि गर्ने उपायहरु	१	
	२	हितकोष परिचालन प्रविधि र यसका फाईदाहरु	१	
	३	हितकोष श्रेस्ता व्यवस्थापन तथा लेखा परीक्षण	१	
	४	ऋण लगानी तथा असुली	१	
४	१	समूह गतिविधि तथा सञ्चालन प्रकृया	१	
	२	समूहको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१	
	३	समूह भित्रको पशु सेवा तथ्याङ्क संकलन तथा रिपोर्टिंग	१	
	४	बजार सम्बन्धी सूचनाहरुको संकलन तथा प्रवाह	१	
५	१	नेतृत्वमा हुनु पर्ने गुण एवं विशेषताहरु तथा समूह	१	
	२	नेताका प्रकारहरु	१	
	३	समूह सुदृढीकरणमा समूह नेताको भूमिका		१
	४	अवलोकन भ्रमण (सकृय समूहमा) अवलोकन भ्रमण (सकृय समूहमा)		१
६	१	पशु विमाको आवश्यकता तथा महत्व एवं विमाका प्रकारहरु र पशु विमा प्रकृया	१	
	२	पशु सेवा प्रसार कार्यक्रमबारे संक्षिप्त जानकारी तथा समूहमा यसको महत्व	१	
	३	तालीम मूल्याङ्कन	१	
	४	समापन/प्रमाण-पत्र वितरण		

कृषक/उद्यमीस्तरः
फिड कम्पाउण्डीङ्ग तालीम

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	विषयवस्तु	सैद्धा.	व्यव.
१	१	रजिष्ट्रेसन, तालिमको उद्देश्य तथा अपेक्षा संकलन	१	
	२	व्यवसायिक कुखुरा पालनमा दानाको भूमिका र दाना कम्पाउण्डीङ्गको महत्व तथा वर्तमान अवस्था	१	
	३	दाना कम्पाउण्डीङ्गको लागि आधारभूत पूर्वाधार, तथ्याङ्क र योजना तर्जुमा	१	
	४	दाना कच्चा पदार्थहरूको विवरण, पौष्टिक गुणस्तर र तिनको भूमिका	१	
२	५	दाना कच्चा पदार्थहरूको पहिचान, खरिद तथा भण्डारण	१	
	६	दाना कम्पाउण्डीङ्गमा प्रयोग गरिने व्यवहारिक सुत्रहरू	१	
	७-८	दाना कम्पाउण्डीङ्ग कारखानाको अध्ययन/ अवलोकन		२
३	९-१०	दाना कम्पाउण्डीङ्गका व्यवहारिक क्रियाकलाप		२
	११	दाना कम्पाउण्डीङ्ग लागत खर्च र विक्रि मुनाफा हिसाव गर्ने		१
	१२	पृष्ठपोषण, तालिमको मूल्यांकन र समापन	१	

कृषक/उद्यमीस्तरः
दाना उद्योगमा गुण ब्यवस्थापन तालीम
(दाना पदार्थ आपूर्तिकर्ता र दाना उद्यमीहरूको लागि)

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेशन	विषय	सैद्धा.	व्यव.
१	१	परिचय र उद्देश्य	१	
	२	उद्यमशिलता विकास	१	
	३	पशु पोषण तत्वहरूको बर्गिकरण, महत्व र अल्पउपलब्धता	१	
	४	(Deficiency) दाना तयारी विधि (Compounded Feed Formulation)	१	
२	१	दानाको गुणस्तर र कार्यान्वयन	१	
	२	दाना कच्चा पदार्थको स्विकार्य गुण नियन्त्रण (Acceptance Quality Control)	१	
	३	उत्पादन कालमा गुण नियन्त्रण र त्यसका विधिहरू	१	
	४	गुण ब्यवस्थापनको ऐतिहासिक पृष्ठभूमी र अवधारणा	१	
३	१	गुण ब्यवस्थापन गुणस्तर (ISO 9000 Standards) तत्वहरू	१	
	२	जोखिम विश्लेषण तथा चरम नियन्त्रण बिन्दू (HACCP)	१	
	३	गुण ब्यवस्थापन प्रणालीको कार्यान्वयन र प्रमाणिकरण	१	
	४	तालिमको मुल्याङ्कन र समापन	१	

कृषकस्तरः
गाईको आहारामा यूरिया मोलासेस मिनरल ब्लक (UMMB) को
उपयोगिता तथा प्रयोग तालीम

तालीम अवधि:	३ दिने	तालीम कार्य दिन:	३
जम्मा सेशन संख्या:	१२	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	सेसन	विषय वस्तु	सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	तालीम शुभारम्भ तथा परिचय, आशा र अपेक्षा	१	
	२	उग्राउने पशुको पाचन प्रणाली (सैद्धान्तिक)	१	
	३	उग्राउने पशुको पाचन प्रक्रिया (सैद्धान्तिक)	१	
	४	उग्राउने पशुको आहारामा UMMB को महत्व तथा उपयोगिता	१	
२	१	पशु पोषण तथा आहारा व्यवस्थापनका महत्वपूर्ण पक्षहरू	१	
	२	यूरिया मोलासेस मिनरल ब्लकको वनावट (Composition) र UMMB पशुहरूलाई खुवाउदा ध्यान दिनु पर्ने पक्षहरू	१	
	३	यूरिया मोलासेस मिनरल UMMB वनाउने विधि	१	
	४	यूरिया मोलासेस मिनरल ब्लक प्रयोग गर्दा रेकर्ड लिने विधि	१	
३	१	यूरिया मोलासेस मिनरल ब्लक वनाउने विधि - व्यवहारिक)		१
	२	यूरिया मोलासेस मिनरल ब्लक वनाउने विधि - व्यवहारिक)		१
	३	यूरिया मोलासेस मिनरल ब्लकको प्रयोगबाट हुने लाभ लागतको विश्लेषण	१	
	४	तालीमको मूल्यांकन तथा समापन	१	

कृषकस्तरः
उद्यमशिलता विकास तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	सहभागीहरुको रजिष्ट्रेशन, तालीमको उद्देश्यबारे	१	
	२	जानकारी	१	
	३	आशा र अपेक्षा संकलन	१	
	४	आत्म विश्लेषण निबन्ध लेखन जोखिम वहन क्षमता पहिचान	१	
२	१	जोखिम वहन क्षमता पहिचान- अभ्यास		१
	२	उद्यम व्यवसायको परिचय स्वरोजगारी र ज्याला रोजगारीमा फरक र स्वरोजगारीको महत्व	१	
	३	उद्यम व्यवसायमा प्रतिस्पर्धा समन्वय र नेतृत्वका भूमिका र अभ्यास	१	
	४	उद्यमी व्यवस्थापकीय भूमिका	१	
३	१	उद्यमशिलताको परिचय र महत्व	१	
	२	सफल उद्यमी र सफल उद्यमीको लेखाजोखा	१	
	३	सफल उद्यम/व्यवसायको वासलात	१	
	४	लक्ष निर्धारण अभ्यास, प्रस्तुती र विश्लेषण		१
४	१	खु.क.अ.भ. विश्लेषण (SWOT Analysis)	१	
	२	श्रृजनशिलता	१	
	३	उद्यम व्यवसाय प्रवर्धनमा सरकारी निकायको भूमिका	१	
	४	व्यवसायिक अवसरको पहिचान र व्यवसायको पहिचान	१	
५	१	उद्यम/व्यवसाय प्रवर्धनमा वित्तिय संस्थाको भूमिका तथा कर्जा प्रवाह व्यवस्था	१	
	२	बजार सर्भेक्षण प्रकृया लक्षित समूहको पहिचान र छनौट	१	
	३	उद्यमी/व्यवसायको गुण परिक्षण	१	
	४	उद्योग व्यवसायको छनौट	१	
६	१	उद्योग निरीक्षण		३
	२	तालीम मूल्याङ्कन, समापन/प्रमाण-पत्र वितरण	१	

कृषक/उद्यमीस्तरः

पशु वधशाला व्यवस्थापन तथा संचालन तालीम

तालीम अवधि:	१ हप्ते	तालीम कार्य दिन:	६
जम्मा सेशन संख्या:	२४	प्रति कक्षा अवधि:	१.५ घण्टा

दिन	कक्षा	विषय	कक्षा	
			सैद्धान्तिक	व्यवहारिक
१	१	सहभागीहरुको रजिष्ट्रेशन, तालीमको उद्देश्य र अपेक्षा संकलन	१	
	२	पशु वधशाला र मासु जांच ऐन र नियमावलीको प्रावधान	१	
	३	आधुनिक वधशाला र मासु पसल बारे जानकारी	१	
	४	पशु वध पूर्व ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु जानकारी	१	
२	१	विभिन्न पशु वध पूर्व बेहोस बनाउने विधिहरु	१	
	२	विभिन्न पशुलाई वध गर्ने विधि बारे जानकारी	१	
	३	पशु वधशाला र मासु पसलमा प्रयोग हुने औजारहरुको किसिम,निःसंक्रमण विधि तथा व्यक्तिगत सरसफाई	१	
	४	मासुको गुणस्तर विगाने मुख्य तत्वहरु र न्यूनिकरण गर्ने उपायहरु	१	
३	१	मासु प्रशोधनमा सरसफाईको महत्व	१	
	२	वधशाला व्यवस्थापन, सरसफाई र प्रयोग हुने औजारहरु	१	
	३	मासुको सुरक्षित ढुवानी र संचय विधि	१	
	४	वधशालामा पशुलाई सुरक्षित ढुवानी गर्ने विधि	१	
४	१	पशुपंक्षी प्रतिकको निर्दयिता र त्यसको रोकावट	१	
	२	मासुको माध्यमबाट मानिसमा सर्ने रोगहरु	१	
	३	पशु वधशाला निर्माणको लागि स्थान छनौट र वधशाला निर्माणका आधारभुत बनावट	१	
	४	पशु वधशालाका आवश्यक न्यूनतम सुविधाहरु- पानी, विजुली, संचार, यातायात, औजार उपकरण ...	१	
५	१		१	
	२		१	
	३			१
	४			१
६	१	तालीम मूल्याङ्कन		
	२	समापन/प्रमाण-पत्र वितरण	१	
	३		१	
	४		१	